REPUBLICA SOCIALISTA ROMÂNIA

CONSILIUL SECURITĂȚII STATULUI

ARHIVA

FOND URMARIRE PENALA

Dosar Nr. 40001 Vol. Nr. 95

Privind POPOVICI MIHAI

1959934

P 000213, Vol. 95

Data 5.06.71.

P 213/95

Urmează Vol. Nr. 96

24 Noembrie 1953

Declaratie

Subsemnatul Mihai Popovici născut la 21 Octombrie 1879 în Brașov fiul lui Andrei Popovici decedat în 1893 și al Elenei Popovici decedată în 1916, căsătorit cu Adela Popovici născută Lugoșianu fără copii; domiciliat în București Strada Sofia 22, declar următoarele:

<u>Intrebare</u>: Din ce partide politice ați făcut parte și ce funcțiuni ați îndeplinit?

<u>Răspuns</u> Am făcut parte întreaga mea viață din partidul național român pe vremea ungurească, apoi transformat în partidul național care la 1926 a fuzionat cu partidul țărănesc din vechiul regat, luându-și numele de partidul național țărănesc. Am fost casierul central al partidului înainte și după fuziune, apoi vice președinte al partidului și după excluderea lui Vaida Voevod ales și președinte al organizației partidului din Ardeal și Banat

<u>Intrebare</u> Cum a luat ființă partidul național țărănesc și cine au fost inițiatorii lui.

<u>Răspuns</u> Partidul național a luat ființă ca partid în 1848 pe câmpul libertății dela Blaj. El era expresiunea tendințelor politice de libertate individuală și națională

Am fost ministru pentru prima dată în guvernul revoluționar al Ardealului, ales de marele sfat în 1919 ca șef de resort la resortul industriei și a comerțului.

În primul guvern al României mari în Octombre 1919 am fost ministru de comunicații și lucrări publice până în Martie 1920 către sfârșit am deținut și interimatul de finanțe.

În 1927 în guvernul Stirbey am fost ministru de finanțe.

În guvernul Maniu din 1928 ministru de finanțe am demisionat în Octombre 1929, când colegul meu Sărățeanu a fost ales în Regență.

De 6 Iunie 1930, în guvernul Mironescu ministru de interne la sfârșitul lui Iunie în noul guvern Maniu ministru de finanțe o lună și interim la președinția consiliului.

În 32 în guvernul Vaida ministru de justiție până în Octombre 1933.

Istoria plină de pătimiri și
suferință în grea iobăgie a poporul
de țărani români își creează o
ideologie națională și democratică
din acest calvar nesfârșit. Din
când în când izbucnesc în for-
țări sângeroase la Bobâlna, în
frunte cu Doja mai apoi cu Horia
Cloșca și Crișan - ca un pământ
protest împotriva robiei seculare -
Acest mișcări sub conducerea
intelectualilor puțini și răzleți
s-au cristalizat într-o ideologie
românească, prezentată în preajma
întrunirii de pe Câmpul Libertății
în măreața cuvântare - program
și ideologie a lui Simeon Bărnuțiu.
Aceasta a fost credința pe temeiul
căreia s-a clădit partidul. A
primit apoi botezul a doua zi
în admirarea celor 40.000 de Ro-
mâni, un număr imens pentru
vremurile acelea, sub președinția
lui Șaguna episcop grec-oriental
și a lui Lemeny episcop greco
catolic. Andrei Șaguna a
și fost primul președinte al parti-
dului național Român -
la această întrunire a fost de față

2

și tânărul advocat Avram Iancu 4 516

Omul faptelor nu al teoriei.

care pornește dela întrunirea cu ai săi în munții apuseni unde desfășoară steagul revoluției. Revoluția a fost experiența proletariatului secolului. A fost împotriva lui Kossuth care sub masca democratică era cel mai mare șovinist maghiar - astfel încât când i s-a pus chestiunea libertății celorlalte popoare din Ungaria a răspuns că mai bine decât să împartă puterea și cu alte națiuni - mai bine nu îi trebuie Ungariei, căci Ungaria este exclusiv a ungurilor. De aceea îndârjirea și lupta fără cruțare a Românilor. După revoluție, intră în plină activitate partidul - Viena trădătoare, aruncă și Românilor câteva firimituri de milă dar nu pentru aceasta luptaseră Românii iar Avram Iancu respinge decorațiile imperiale cerând libertate și drepturi complete pentru Români și nu tinichele. Totuși în timpul dela 1848 și până la 1867 a

fost o viață mai suportabilă și
pentru Români 3 licee, două
metropolii; asociațiunea pentru
cultura și literatura poporului
român; statutul organic al
metropoliei ortodoxe, câțiva prefecți,
funcționari, judecători — atât —
Partidul luptă și cere recunoașterea
deplină — în dieta dela Cluj,
în parlamentul dela Viena, în
congregațiunile comitatense (ja-
detene) Era totuși o mișcare
frumoasă, ani de glorie pentru
partid. Până la 1867, când
Viena după înfrângerea dela
Sadova (Königrätz), voind
să-și ia revanșa dela Prusia
lui Bismark, sub presiunea
temerii de revoluție din partea
Ungurilor, comite cel mai infam
act de trădare — încheie un
concordat cu Ungaria, condusă
de spiritul Deák, și dă
Ungurilor, la dispoziția
bunului lor plac, toate nați-
unile din Ungaria — [illegible]
acel frumos Ausgleich, înte-

meiraol, statul național[6] maghiar ~~care~~ ce n-a existat niciodată, dându-le și Ardealul, iar pe români transformându-i din nou în iobagi moderni fără drepturi și fără libertăți naționale. Inventează concepția „ideei de stat național maghiar" considerând de infracțiune politică aspru pedepsită, orice protest împotriva ei. Șaguna care era în fruntea națiunei exclamă cu durere faimoasele cuvinte „Flere possum sed juvare non" (pot plânge dar nu ajuta). Astfel să încheie acest capitol al absolutismului tradiționalist de la Viena - și începe noul și greul calvar -

Este drept că se puse o condiție din partea Vienei, de a asigura prin lege drepturile naționalităților cum se numeau spre deosebire de națiune, care era una și indivizibilă cu rea maghiară. Sub noțiunea a

națiune politică, erau toate națio-
nalitățile (Români, Slovaci, Sârbi, Ger-
mani) considerate ca maghiari,
căci nu era după limbă maghiară
deosebire între Ungaria și națiune
maghiară, în ungurește nu există
decât cuvântul maghiar – cu toate
acestea se votat o lege a națio-
nalităților, prin care se garantau
anumite drepturi diferitelor
naționalități, dar această lege n'a
fost decât o ficțiune, un fel
de stindard fals ale mărunte li-
bertăți, cu care maghiarii făcea
dem în străinătate, dovedind că
libertățile minorităților erau
garantate prin lege – dar niciodată
această lege nu s'a pus în aplicare
niciodată nu s'a recunoscut vreun
drept legal al naționalităților –
Față de abuzurile, falsurile, inter
vențiilor și persecuții continue
situația partidului național ro-
mân a fost foarte grea – la
președinția partidului după Șaguna
vine un bărbat politic foarte ca-

capetil Visarion Roman.

Partidul nu era unitar pentru toţi Românii - Era partidul Ardealului şi deosebit partidul Banatului -

Ardealul a fost întotdeauna o provincie liberă, independentă care, după lupta dela Mohaci din 1526, unde maghiarii au fost înfrânţi definitiv de Turci şi Ungaria împărţită, cea din Nord sub Habsburgul Ferdinand - cea din mijloc cu Buda în frunte a devenit paşalic Turcesc - cu paşa la Buda - iar Ardealul independent a fost guvernată de principi independenţi, Zapolia, Batori, Betlehem - etc - Ardealul rămâne independent până în 1867 şi este cedat Ungariei prin concordat - Partidul naţional Român din Ardeal, cerea reînfiinţarea autonomiei Ardealului - era deci un partid autonomist. Naţional era uşor de înţeles, căci în Ardeal şi părţile anexe (partes adnexe) majoritatea

covârșitoare a Românilor, ar
fi putut creia un stat românesc
Ungariei tipen, unire sau
moarte" (Unió vagy halál)
De aceia punctul prim al pro-
gramului a fost „autonomia
ardealului"
Nu era aceiaș situație în Banat
care nu făcuse parte niciodată
din Ardeal ci din Ungaria - de
aceia și erau două partide ro-
mânești unu în Ardeal, altul
în Banat -
Lupta partidului era foarte
grea, procese, închisori, persecuții,
funcționari români dați afară -
biserici persecutate - Se decretase
deja începând limba maghiară
ca limbă oficială a statului -
Tendința de dominanță și pro-
tecție a națiunei maghiare, era
indiscutabilă. Sub titlul de
agitații împotriva ideei de stat
național maghiar - se încercau
procesele cele mai monstre împo-
triva românilor - Încoltise

9 acum după concordat, ideea
creării unui stat național ma-
ghiar de 20.000.000 (douăzeci de
milioane) de pur sânge maghiar,
când ei nu erau decât aproxima-
tiv 6.000.000 (șase milioane), deci
încolțise ideea desnaționalizării
cu orice preț, a naționalităților
conlocuitoare, și aceasta nu prin
superioritate culturală și morală
prin prestigiu și corectitudine, ci
prin forță, brutalitate, amenzi și
închisoare. Astfel însuși prese-
dintelui i se înscenează un proces
politic și-l condamnă la 2 ani
închisoare. Atunci națiunea
a răspuns prin duiosul cântec

Cântă o mierlă prin pădure
Rob e Român la Unguri
Pentru sfânta libertate
De care noi n'avem parte
Vino d'albă primăvară
Fi-va Român liber iară.

Iar târziu la 1894 a fost modificată
și în locul lui Român, s'a pus numele
marelui și popularului luptător Vasilie
Lucaciu.

In Banat, partidul nu

avea în program autonomia ardealului
și înclinau mai mult spre Buda-
Pesta, după cum și în 1848 era
un curent Kossuthist în frunte cu
familia Mocsonyi.

Dar situația cerea ca forțele
răzlețite să se unească - și românii
patrioți ca Vicențiu Babeș, Emanuel
Ungureanu, Murgu... au întreprins
o acțiune de unire și astfel cele
două partide fuzionează și formează
un singur partid - în program
rămânând autonomia ardealului la
care ardelenii n'au voit să renunțe
cu nici un preț. - Se aleg deputați
pentru parlamentul din BudaPesta,
lupta continuă cu toată hotărârea
discursuri parlamentare, și mai
ales lupta în așa numitele
congregații comitatense (consilii
județene) unde limba populației
care avea mai mult de 30%
ca populație, era admisă ca limbă
de discuție - Este o pagină frumoasă
lupta aceasta din congregații, cu
discursuri românești, încadrate
în strigăte sălbatice, și vorbește ungurește

liniile statului trădătorului, vânzătorul
valah gulerós" Se mai țineau
și întruniri, dacă erau autorizate
Jurnalele noastre și mai des cel
oficial „Tribuna" era urmărit fără
Redactorii închiși, cauți-
le pânza – cari pentru un jurnal cotidian
român, trebuia o cauțiune de 10,000 (zece
mii) de florini era confiscată în
parte sau total –
deținerea din parlament era
surghiunire și moarte, dar deputații
erau foarte puțini – anume – În
Ardeal era o lege electorală și în
Ungaria alta. Alegător era în
Ardeal cel ce plătea impozit di-
rect de 5 florini – în Ungaria
cari plăteau 1 florin – Votarea
se făcea la centrul circumscripției,
un erau decât 800 – 1500 de
alegători – Alegătorii erau ușor
de manevrat de autorități, prin
pedepse mari de contravențiuni,
cu promisiunea că dacă va vota
cu candidatul cârmuirii, se va
amnistia – Notarii erau spionii și
teroarea împreună cu jandarmeria
iscoadă și ticăloasă – Sub aceste
împrejurări alegerile deveneau o farsă

ale pregiopi erau ruinate și pauper-
tate. Astfel fiefurile electorale
din Ardeal și Banat erau reparti-
zate de guvern partizanilor politici
fără aderență în circumscripțiile Ma-
ghiare. Națiunea romană se
găsea la grea răspântie. Se
punea întrebarea să alimentezi cu
circumscripțiile și politica devina-
un și semnata demnă la acest
drept electoral iluzoriu, care își
impunea o răspundere și ducea un
rezultat negativ.

Acum partidul, într-un
congres la Mercurea (dacă nu
mă înșel) decretează pasivitatea.
Declararea pasivității a fost un
mare act politic al partidului.
Prin pasivitate, se nega pur și
simplu recunoașterea statului Ma-
ghiar. din punct de vedere de
drept. Era negarea statului
ce-l suportam forțat brutal, dar
nu unui principiu de drept.
Statul Maghiar nu exista, pentru
noi. Nu putem, deocamdată
trage altă consecință decât la

momentul potrivit să se acţioneze, fără să fim acuzaţi că suntem aventurieri de cu vreme.

Aceasta a fost rostul paritatea, mâini libere, faţă de monstrul acesta hibrid, care se numea „statul unitar naţional maghiar".

Naţiunea urmează drumul acesta, iar cei foarte rari, cari nu se supuneau, erau excluşi din sânul comunităţii naţionale, ca trădători.

Politica maghiară de desnaţionalizare, ~~şi~~ îşi continuă drumul programat. Este interesant calculul precis şi programul precis, pe care şi l-au făcut aceşti guvernanţi şovini. În arhivele ministerului de interne, dela Budapesta s'a descoperit un volum de câteva sute de pagini, care cuprindea un studiu amănunţit al calculelor şi planurilor politicei de desnaţionalizare. Erau fixate etape cari trebuiau urmate, pentru a duce la un rezultat sistematic şi sigur. S'a tipărit numai în 3 sau 4 exemplare, se transmitea la interne, preşedinţie, ministrul instrucţiei publice, dela un ministru asupra celuilalt, cu adnotaţiile proprii

rului făcut sub el și cu propuneri
rezultate din experiențele de până acum
Este un monument de rafinerie per-
versă și inumană - Administrării
s-au continuat până la 1918
această politică de desnaționalizare
pornește cu o vehemență extraordi-
nară, condusă de însuși președintele
consiliului de miniștri, tatăl
faimosului conte Ștefan Tisza
ministru președinte în răstimpul din
1914-18 asasinat în 1918. Tatăl
său se numea Tisza Kálmán
(Coloman) care a condus Ungaria
timp de mai bine de 12 ani -
El este adevăratul inaugurator al
politicii de maghiarizare cu ori-
ce preț, și grație acestei politici, numă-
a fost suprimat
naționalităților.
Începe o epocă foarte grea
pentru partid. de pe la 1881-1894 -
La președinție s-au succedat, pentru scurtă
vreme Măcelariu apoi Ioan Rațiu
care rămâne președinte vreme îndelungată
Persecuția este în toi. - Sistemul era
de a sili populația să învețe limba
maghiară. Începând dela grădinițele
de copii, apoi în școlile primare, unde

și introducea limba maghiară încetul cu încetul, în licee, apoi la universitate care era curat ungurească - și prin armată, adică prin armata maghiară honvezimea unde și limba de comandă și limba regimentului era cea maghiară. Spre deosebire de armata comună, k. und k. în care limba de comandă era cea germană iar limba regimentului, a majorității soldaților. Persecuția urmează, funcționarii cei mici, servitorii erau siliți să-și maghiarizeze numele, tricolorul confiscat, ori ce mișcare reprimată. La Aleșd lângă Oradea mare, au fost împușcați, chipurile la Doamne pentru rebeliune, peste o sută (100) de țărani. Jandarii și-au dansat chiar în ziua aceia ca, astăzi cântând Valeta". Seria persecuțiilor, a închisorilor, a asasinatelor este nesfârșită. În fruntea partidului era Dr Ioan Rațiu, iar secretarul partidului era Dr Vasile Lucaciu care a desvoltat o activitate extraordinară. Tot ce era mai distins în această națiune de țărani era în comitetul național, Dr Mihali Teodor - Comșa, Nyilvan, Zigre, Mangra (mai târziu trădător și metropolit) de etc vreo 24 de inși. Mișcarea era mare, persecuția și mai mare. astfel că la 1892 intra situația

16 17 ~~529~~ 17

aproape insuportabilă, comitetul național se hotărește să facă un memorand (memoriu) cu toate plângerile (gravaminele) Românilor și să-l adreseze nu regelui Ungariei ci „împăratului Austriei" care era aceiași persoană Franz Iosef I, dar ca o consecință normală a pasivității, prin care nu se recunoștea Ungaria de drept — 300 de Români, o deputație monstră pleacă la Viena — Este ținută cu vorba de împărat 2 săptămâni, ca apoi să li se aducă la cunoștință că <u>nu vor fi primiți</u> — și plângerea lor memorandul să-l depue la cabinetul Cancelariei imperiale (Kabinetts Kanzlei) și vor primi răspunsul acasă — N-a sosit nici odată nici un răspuns ci guvernul maghiar, căruia îl predase Franz Iosef — la înapoiat nedesfăcut — Comitetul a dat largă publicitate acestui memoriu semnat de membrii comitetului național — Răspunsul a fost faimosul proces al memorandului la 1894. Toată națiunea era în picioare — toată jandarmeria și honvezimea mobilizată — Membrii comitetului

17. au fost condamnați total la 150 de ani - președintele Aurel ... la câte 5 ani, ceilalți la 4 - 3 - 2 - 1 ani, astfel se termină acest proces și se deschid temnițele dela Szegedin și Vaț - Tot în acest timp cade și procesul replicei - Anume studențimea română din Ungaria face un memoriu - către studențimea maghiară - Ungurii răspund - și la răspunsul acesta redactează un contra răspuns (replica) Aurel Popovici în numele studențimii - Se publică - Răspuns - proces". Și Aurel Popovici este condamnat la 4 ani închisoare de stat - acestea sunt câteva exemple de modul cum erau administrate libertățile în statul maghiar. Nu mai amintesc de teroarea - oameni bătuți, cercul dela Turda al președintelui Dr I. Rațiu, dărâmat - Teroarea era generală, nu numai a organelor administrative ci și ... a societății maghiare, aproape fără excepție - Partidul Național Român, după procesul memorandului - a fost declarat de desființat de

Faimosul ministru de interne Hieronymy.
dar nimeni nu a luat act de
această dizolvare, căci partidul era
însăși expresiunea națiunei.

După procesul memorandului și
al Replicei, a urmat desigur o acal-
mie - conducătorii tot în temniță,
trădați de împărat și de toți. Ro-
mânia însăși făcând parte din
tripla alianță - Regele Carol prieten
cu Franz Iosef - Părăsiți și
lipsiți de ori ce sprijin - partidul
nu se putea întemeia decât pe
propriile forțe - Desigur pa-
sivitatea nu a dat roadele așteptate
căci se credea într-o pasivitate
activă și nu pasivă - mai ales
după seria de procese și confiscări -
chiar Tribuna a fost suprimată -
tineretul s-a gândit să schimbe
tactica, să renunțe la pasivitate
și să înceapă o activitate energică
parlamentară - La 1902 Aurel
Vlad, călcă consemnul pasivității
și candidează, împotriva protestului
oficialității partidului. La Dobra

19. unde a și fost ales — Agitația
contra pasivității devine tot mai
dârză și după moartea lui Dr
Ioan Rațiu, se cere tot mai intem-
pestiv revenirea asupra pasivității.
In fruntea stau tinerii Dr Aurel
Vlad, Dr Iuliu Maniu și Dr Alexandru
Vaida-Voevod. La 1905 în
preajma alegerilor se convoacă
la Sibiu congresul partidului, al
cărui președinte era Gheorghe Pop
de Băsești. Guvernul nu face
uz de disolvarea partidului prin
Hieronimy, admite congresul și
la congres se votează aproape cu
unanimitate (un vot a lipsit.) renun-
țarea la pasivitate. Vin alegerile
și românii câștigă 15 mandate
puține, dar totuși ceva, căci
manevrele electorale se urmează din
partea guvernului ca mai înainte.
Astfel se inaugurează noua politică
parlamentară. Se constituie un
club al minorităților cu Slovacii
și cu Sârbii reușiți la alegeri.
Grupul cam de 25 începe o activi-
tate foarte vie în parlament.

Parlamentul este în 1906 dizolvat
din cauza opoziției obstrucționiste
a partidului Kossuthist – La
alegeri, Românii, în urma vigi-
lenței sporite nu mai reușesc decât
Z – Obstrucțiile împotriva legilor
școlare ale lui Apponyi, prin care
se introduce limba maghiară chiar
din clasa întâia primară – Exclude-
rea lui Vaida, mai bine zis darea
lui afară prin forța brachială a
deputaților. Învălmășagul
politic maghiar, aducerea la
putere după un acord cu Viena
a Kossuthiștilor – cu fiul lui Kossuth –
Franz Kossuth la industrie și
Comerț – Venirea la putere a lui
Stefan Tissza, liderul liberal –
și astfel în acest val-vârtej ne
apropiem de 1914. Intre timp parti-
dul își lărgește câmpul de acti-
vitate, dincolo de frontiere, la
congresele interparlamentare mai
ales – și istoria în iulie 1914.
Spre completare voi spune

câteva puncte de mișcarea „Gross
Oesterreich"

Conflictul între împărat și
Ungaria, care cerea uniunea personală
limba de comandă și regiment. în
Ungaria cea maghiară — artileria pentru
Honvezi — împăratul preparativele pentru
o rupere completă de dualism, de-
vine tot mai acut. Arhiducele
moștenitor Franz Ferdinand, ne-
potul împăratului se pune în fruntea
acestei mișcări centrifugale —
Doctrinarul acestei mișcări este
Aurel Popovici, care într-o lucrare
voluminoasă de câteva sute de pagini
face un proect, cu o hartă foarte
sugestivă și justă. Împarte
statul Austro Ungar în 9 state
naționale, cu autonomii și unește
aceste state într-o organizație comună
în statul unit Gross-Oesterreich
Este cum ceea ce se găsește în
statul federativ Elvețian sau în
statele unite ale americii —
Teoria aceasta este adoptată de
Franz-Ferdinand, devine protecto

rul mişcării, foarte populare vi-
la nemţi şi la celelalte minorităţi
afară de unguri. - Ungurii turbau,
şi-şi deplângeau statul lor milenar (?:
Iar Franz Ferdinand era de marele
lor duşman făţiş. - Persona grata
dela Români era pe lângă Aurel
Popovici, Dr. Alexandru Vaida-Voevod
episcopul de Caransebeş Miron Cristea
şi canonicul dela Blaj Augustin Bunea.
Aceasta mişcare a fost şi motivul
principal pentru asasinarea lui
Franz-Ferdinand. - Bucuria a fost
mai mare la Budapesta, decât în
şi unde, care prin lucrare mai ò-
mică de aşteptare a moştenitorului
la Seraievo. -

Încă la 1912. Ministrul preş-
dinte Stefan Tisza face o încercare de
apropiere de Români şi de partidul
naţional Român. - Se delegă o comi-
siune compusă din I. Maniu, V. Goldiş,
şi V. Branişte spre a discuta propunerile
lui Tisza. După 3 şedinţe de câte
4 ceasuri. - Comisia s-a convins că
propunerile lui Tisza, care oferea un
liceu românesc de stat şi câteva funcţi-
onari - nu erau decât o încercare

nainte, de a trage pe sfârşit pe Români
şi astfel discuţiile au încetat - Urmerea
zile grele - decepţia românilor după
asasinarea lui Franz Ferdinand, care era
o nădejde - Izbucneşte răsboiul, românii
sunt târâţi în răsboi, fie pe frontul
rusesc fie pe cel Italian, unde abea
aşteptau ocazia să se predea, peste
200.000 sunt luaţi prizonieri de Ruşi -
foarte mulţi de italieni - De data
aceasta încearcă Berlinul să intervie
la Buda-Pesta, spre a se face concesii
Românilor - Intervenţie interesată, pentru
a câştiga simpatia Regatului românesc -
toate încercările esuează - Astfel Ro-
mânia intră la 15 August 1916 în
răsboi împotriva Austro-Ungariei de-
Campanie rău pregătită esuează din
punct de vedere militar - Turtucaia,
căderea Bucureştiului etc. urmează
România întreagă colţul al Moldovei -
Rezistenţa dela Mărăşeşti şi operaţia
dela Mărăşeşti - nu salvează nimic -
In Rusia se constitue un corp al
voluntarilor de 10,000 de voluntari -
vin la toţi şi pe front - Soartea
era însă pecetluită şi Brăteanu
demisionează, atunci când puterea generalilor

211

Averescu, care începe tratativele de pace 25

la Buftea prin Argetoianu - Averescu

este apoi înlocuit cu Marghiloman, care

încheie pacea dela Bucureşti, prin care

se cedează Dobrogea Bulgarilor, iar

frontiera dinspre Ungaria este

împinsă dincoace de Carpaţi, până aproape

de Câmpina - Corpul voluntarilor,

dislocat, armata demobilizată şi

suntem în plină stăpânire germană -

Toate guvernele, până la moartea lui

Brătianu au fost opera lui, dat

de punct ce stăpânea pe Regele

Ferdinand - În 1918 începe catastrofa

germană şi austriacă - Armata

austro-ungară este distrusă în Italia

la Piave, repercusiunea a fost enormă -

atât au aşteptat naţionalităţile din

Ungaria şi revoluţiunea de disoluţie

a început. Înzadar Buda Pesta mai

încearcă să salveze statul Maghiar

a fost imposibil. Naţionalităţile se

constituie în consilii naţionale -

cu gărzi naţionale - Un mare

democrat, sociolog, om de ştiinţă

Oscar Jászy este trimis, în calitate

de ministru al guvernului dela B.-Pesta

25 pentru a convinge comitetul[ui] național 538 26

al cărui președinte era Ștefan Pop - sa
intre în guvernul central, ate refuzat,
Iar în decembrie, partidul național
român, face o declarație în parlamentul
din B.Pesta prin Vaida-Voevod, în
cari Românii declară că vrea liberta-
tea de acțiune și hotărîrea după
propriile interese, pe baza principiului
de auto-determinare proclamat de
președintele Statelor Unite - Wilson -
Astfel începe acțiunea de deslipire
de Ungaria. Armata de pe front
cea românească este la dispoziția
comitetului Național. La departa-
mentul armatei era locotenentul
Iuliu Maniu - Prăbușirea în același
timp a armatei germane, nu ne
interesează - doar întrucît interesat
această armată se năpustise asupra
României în 1916 ca "Strafexpedi-
tion" expediție de pedeapsa sub
generalii Mackensen și Falkenhain -
și acum trebuiau să plece. În Noiembrie
învinși și zdrobiți -
comitetul național convoacă o
mare întrunire de delegați, din toate
părțile teritoriilor locuite de români
din Ungaria - pentru 1 Decembrie 1918

210 529 27

La Alba Iulia se adună peste 100.000 de
români, în plină revoluție, fără ca
pe teritoriul Ardealului să fie prezentă
vre-o unitate militară din Vechiul Re-
gat - Tocmai în momentul în care
armata germană era în plină re-
tragere - ocolind Alba Iulia -
și acolo se hotărăște pe baza princi-
piului de auto-determinare, Unirea
Ardealului Banatului etc - cu Vechiul
Regat - Se alege și un parlament
numit Marele sfat - compus din
250 de membri, cu putere legislativă
și un guvern provisoriu numit
Consiliu Dirigent, cu șefi de
resorturi - Și hotărârea dela
Alba Iulia și marele sfat și
consiliu dirigent sunt făcute
de partidul național Român, împre-
una cu partidul socialist - În
consiliu dirigent intră din partea
socialiștilor Flueraș și Jumanca -
Acum începe o muncă extrem de
grea și istovitoare - ardelenii erau
un popor de țărani, intelectualii
erau prima generație ieșită din țără-
nime - burghezie aproape de loc -

Nu era nici o stratificare pe clase —
Tot aparatul de stat era unguresc —
toată organizarea de stat era curat
maghiară — Funcționarilor maghiari
li s-a propus să rămână la locurile lor,
dar să depună jurământul de fidelitate
pentru România. Au refuzat și au fost
concediați cu toții — S-a început orga-
nizarea justiției, judecătorii s-au impro-
vizat din avocați — s-au creat peste
60 de licee, profesori nu erau decât
câțiva, aparatul sănătății publice,
industrii, comerț, comunicații, lucrări
publice, Universitatea la Cluj, poli-
technica la Timișoara. Toate s-au
organizat cu multă trudă. Am
puținii intelectuali, preoți și învăță-
tori, fiindcă vechiul regat însuși
după dezastru, cu greu a putut să-și
reconstitue cadrele — și cu toată insistența
noastră nu a putut să ne dea aproape
nimic — Și totuși s-a făcut și s-a
făcut bine — Consiliul dirigent
nu depindea de guvernul central era
autonom pe baza hotărârea dela Alba
Iulia — numai armata și politica
externă era a guvernului central
Marele sfat este convocat în Iulie

28

și votează două legi foarte importante, care dovedește democrația realizată ca conducătorilor - adică introducerea votului obștesc, fără nici o rezervă și o lege de expropriere foarte radicală, în care nu era cruțat nimenea și se expropiară și pădurile constituindu-se păduri comunale - deci aceasta întrecea cu mult decretul lege din vechiul regat -

Brătianu care în 4 Decembrie 1918 luase presidenția consiliului, dus la Paris pentru încheerea păcii - deoarece America (Vilson,) nu accepta-se condițiile lui Brătianu, la intrarea în răsboi căci America nu era parte beligerantă pe atunci. Trântește ușile, refuză să semneze pacea fără Banatul întreg și frontiera până aproape de Dobrița, vine furios în țară, începe o propagandă contra semnării păcii, își dă dimisia și propune guvernul lui Iuliu Maniu, pentru a face alegeri - Averescu și Take Ionescu erau contra unui guvern Maniu - Brătianu propune guvernul lui Maniu, dar cu condiția ca alegerile din vechiul regat să le facă

în favoarea partidului liberal 20/ Maniu
refuză. Brătianu nu mai vrea să știe de
guvern ~~Maniu~~ deși acum și Averescu și
Take Ionescu eran pentru Maniu. Rezultatul
a fost că Regele a ținut seamă de părerea
lui Brătianu și astfel ajungem la
guvernul generalului Văitoianu, omul lui
Brătianu - Se fac alegeri, liberalii rămân
în mare minoritate - Averescu a refuzat
să participe la alegeri - Propaganda
lui Brătianu contra semnării tratatului
dela Trianon urmează - Aliații trimit
guvernului Văitoianu o notă ultimativă.
Se cerea sau semnarea tratatului sau rupe-
rea relațiilor diplomatice cu România -
Maniu refuză președinția și propune pe
Vaida-Voevod care devine prim ministru
Parlamentul compus din aproape 600 de
membrii, își constitue așa numitul gu-
vern al federației - Partidul național
era cel mai puternic, se face o concentrare
împotriva liberalilor cu partidul țărănesc,
Iorga câțiva averescani etc. - Primul
lucru a fost să anunțe pe aliați că noul
guvern semnează tratatul, cerând unele
modificări. termenul ultimatului se
amână cu o săptămână și astfel se
semnează tratatul de pace dela Trianon
și se înconjură o mare catastrofa
politică care ar fi urmat - In guvern
intră și generalul Averescu deși nu era
deputat la interne, după două săptămâni

îşi dă dimisia şi Vaida numeşte pe Dr.
Lupu ministru de interne, dela ţărănişti
intră Mihalache la agricultură şi prof.
Borcea la instrucţia publică – Astfel
începe guvernarea având toată duşmănia
lui Brătianu – Vaida pleacă la Paris
unde lăsase pe soţia sa, pentru treburi
politice – La Bucureşti rămâne ca inte-
rimat Stefan Cicio Pop. Cauzele
căderii guvernului sunt două. Simple:
Premierul Angliei Lloyd George propune
lui Vaida să intre în tratative cu Rusia
sovietică a lui Lenin, pentru a o recu-
noaste – România ar fi fost primul stat
care recunoaşte Rusia sovietică. Vaida
îl întreabă pe Lloyd George, de ce nu
o recunoaşte Anglia – Lloyd George răspun-
de, din cauza Franţei căci – Rusia nu
vrea să recunoască împrumuturile de
miliarde pe cari le făcuse Franţa Rusiei
ţariste, dar adaugă, dacă această recu-
noaştere vine dela un stat mic, opinia
este spartă – şi noi putem recunoaşte
mai uşor Rusia – Vaida se învoeşte.
Lloyd George îi spune, că aranjamentul
pentru întâlnirea delegaţilor, o ia el
în sarcina lui – Aşa se şi întâmplă –
şi Vaida numeşte pe Ciotori şi pe încă
unu ca delegat să trateze cu sovietele
la Copenhaga – Această hotărâre a lui
Vaida a indispus şi pe Francezi şi

pe Brătianu și mai ales pe Take Ionescu
omul Tranței – și au început la Bucu-
rești imediat intrigile contra guvernului
Vaida – Pretextul înlăturării guvernului
a fost unu mai mic, căci atacul se
fotă în chestiunea aceasta nu le conve-
nea din cauza lui Lloyd George și
a Angliei – Vaida numește la interne
pe Dr Lupu – Dr Lupu, care nu făcea
parte din partidul țărănesc, fraterniza
cu mișcarea de stânga, cu socialiștii
și cu comuniștii – Brătianu se prezintă
la premierul ad interim Ștefan Cicio
Pop și îi declară că dacă în 24 de
ceasuri, nu-l înlocuiește pe Lupu la
interne, ceasurile guvernului sunt nu-
mărate – Ștefan Pop convoacă față de
această împrejurare consiliul de miniștrii
și unanim hotărâm că noi de
Lupu nu ne despărțim, Vaida la-
numit el să hotărască atunci când
se va întoarce – Rezultatul a fost
că guvernul a fost înlocuit fără
nici o formalitate. În cazul acela
și chemat la guvern generalul Ave-
rescu, pe care până atunci Brătianu
nu-l scotea din trădător – Adevăratul
motiv a fost unu – recunoașterea Rusiei

sovietice – Ceea ce s-a văzut ulterior
căci în discuția din guvernul Averescu –
generalul era pentru continuarea tratative-
lor cu Rusia, iar Take Ionescu contra –
Brătianu a fost ales ca supra arbitru
care a arbitrat, contra recunoașterii – o
mare greșeală – primului
Astfel se încheie guvernarea apoi
guvern al României Mari –
urmează guvernarea lui Averescu din
Martie 20 până în 21, când a fost
isgonit tot de Brătianu, încercând
o stratagemă de a face o înțelegere
cu partidul Național, dar care era
mai mult un pretext, pentru a-l face
pe Rege să dimită guvernul – Urmează
guvernarea lui Brătianu, după niște
alegeri cari au fost timbrat ca scandal
internațional până la 1926 –
Partidul național și a participat.
nicieri unde era Brătianu la
luptat contra constituției, nedemo-
cratică, ba s-a refuzat chiar parti-
ciparea la încoronarea Regelui la
Alba Iulia, cu toată insistența Re-
gelui – Voi arăta cum a evoluat
partidul – După Alba Iulia, 1 Dec.

moare președintele partidului Gheorghe Pop de Băsești și este ales președinte Iuliu Maniu - Era evident că partidul nu poate rămâne ca o simplă organizație provincială a Ardealului, ci trebue să devie o organizație regnicolară - adecă extinsă pe toată țara - Propaganda începe chiar din 1920 - și se înscriu în partid mulți aderenți din Vechiul Regat, din Basarabia și din Bucovina - Intre timp moare Take Ionescu președintele partidului conservator democrat - iar aderenții lui hotărăsc să intre în partidul Național - Mulți oameni de seamă au intrat atunci - în partid - Intre intră în partid Argetoianu, care părăsise pe Averescu, împreună cu aderenții lui și nu mai puțin Nicolae Iorga cu aderenții lui, cu condiția să fie și el președinte - S'a satisfacut și astfel partidul a avut o jumătate de an, doi președinți. Iorga pleacă apoi din partid - Partidul devenise destul de puternic în Basarabia era Ioan Pelivan - în Bucovina

o serie întreagă de aderenți de ai lui
Iancu Flondor. Partidul putea face față
oricărei misiuni. Averescu nu mai
număra mult ca partid. În
1926 se împlinesc 4 ani dela guvernarea
lui Brătianu. Își dă dimisia. Normal
ar fi fost să fie chemat la guvern parti-
dul național. Partidul țărănesc
despre care voi vorbi mai încolo
era prea slab. Regele cere lui Avera-
scu o listă de miniștri, curat
naționali, una de colaborare cu
țărăniștii, lăsând locurile libere
pentru țărăniști. Acelaș lucru cere
lui Mihalache în numele partidului
țărănesc. Și naționalii și țărăniștii
erau dispuși să colaboreze. A doua
zi avea să fie numit Maniu prim-ministru
președinte. Intrigile dela palat mai
ales ale Reginei Maria, a făcut că
a fost numit din nou, la propune-
rea lui Brătianu, generalul Ave-
rescu. Interesant este că servitorul
Regelui, a cules din coșul de hârtii
al regelui un decret rupt în bu-
căți, semnat de Rege, prin care

35 era numit ministru președinte. Iuliu 36
Maniu – decretul a fost predat lui
Maniu care făcea parte din dosarul
lui Iuliu Maniu –
Astfel vine pentru scurtă vreme
la putere, generalul Averescu –
În fața acestor evenimente, a întregi-
lor a falsificărilor, a mușluirii urnelor,
nu rămânea altă soluție, decât ca
cele două partide democratice, să fuzio-
neze și să formeze o unitate politică
puternică în stare să-și impună voința –
Astfel rodește ideea fuziunei –
Înainte de a vorbi despre această
fuziune – voi răspunde la a doua
parte a întrebării puse, cum și de
cine s-a înființat partidul Țărănesc.

Partidul țărănesc este un produs al împrejurărilor sociale și economice ale vechiului Regat - Țărănimea deși forma peste 80% din populație, țara era complet depărtată și de drepturi politice și de o stare economică suportabilă - Gherea vorbea cu drept cuvânt despre o neoiobăgie - Zeletin să alătură acestei concepții - o lege electorală, cu colegiul al 3-lea țărănesc, era un fel de fief politic al guvernului pentru oamenii de casă - iar pământul era în mâna marilor proprietari cari exploatau țărănimea - Poezia lui G. Coșbuc „Noi vrem pământ" este un document indiscutabil a situației economice a țăranului - Nici libertate, nici drepturi politice, nici situație economică suportabilă - Dovadă este răscoala din 1907 - Vine războiul se face apel la țărănime, să-și apere pământul care nu era al ei - Ba sub sugestiunea învățătorului - narodnic și bărbat politic, în serviciul luptei pentru libertate, Constantin Stere, se revizuește constituția și se admite o expropriere de un milion de hectare - o nimica toată - în comparație cu nevoile țărănimii - La 1917 își începe Mihalache

37 activitatea - pe front - Căpitan decorat ~~2850~~ 38
cu Mihai Viteazu și cu legiunea de onoare cu
spade își făcuse un nume - Era învățător la
Topoloveni, activând cu mult succes în
activitatea extra școlară a lui Spiru Haret -
Mihalache era extrem de activ în mișcarea
cooperatistă și om de încredere a lui Spiru
Haret - La moartea acestuia ține o vorbire
impresionantă, terminând cu cuvintele „Părinte
te roi cui ne lași?" - Se spunea că a vorbit
ca un arhanghel - Deodată privirile se
îndreaptă asupra lui - Băiat de clăcași
era. Tot ce nu era țărănime clăcase -
La 1918 primăvara merge la Onești unde
era șef de stat major la corpul de armată
colonelul Manolescu, care începuse o activitate
pentru creiarea de case naționale - Acolo în-
adună Mihalache mai mulți prieteni, învățători
și pune bazele partidului țărănesc. Toate
acestea după ce Regele într-un discurs pe front
a promis pământ țăranilor cari luptau -
Mișcarea lui Mihalache prinde - printre
inițiatori erau Căpățineanu dela Olt, Lapedatu
dela Constanța, profesorul universitar Borcea
dela Iași etc - La Iași în 1917 se formase
un partid care numit al Muncii, cu
D. Lupu, Iunian, Trancu Iași și alții -
fără răsunet - Nici Lupu, nici ~~[illegible]~~ Iunian,
nici Madgearu nu făceau parte din partidul
țărănesc - Încetul cu încetul aderă și
Rădăceanu, Madgearu și alți intelectuali -
Costăchescu dela Iași - Bratu etc -

38 In toiul mişcărei acesteia care prindea
tot mai mult se precipită evenimentele din
1918 şi 1919 - Mişcările populare şi mai
ales muncitoreşti se întetesc tot mai mult -
In fruntea guvernului era Brătianu. în
Decembre Brătianu reprimă sângeros, mişca-
rea dela Bucureşti - unde au căzut morţi
muncitori şi au fost răniţi foarte mulţi -
Brătianu era un reacţionar notoriu. el
împreună cu Averescu au reprimat şi mişcarea
ţărănească dela 1907 - Despot şi intolerant -
care nu se dădea înapoi dela nici o
măsură, care putea să dovedească că la
cârmă este un guvern de mână forte - Do-
vedă alungarea confederaţiei la 1920 pretextând
anarhia dela Interne şi cerând capul gru-
Partidul ţărănesc îşi şi intre-
Dupa - Concepe -
meşte un program radical - şi creiaza,
ţărănimea, după ocupaţiune ţărănimea
imitând teoria Marxistă, transformând-o
ca o forţă unitară, lupta de clasa
în clasă şi proclamă reforma
a ţărănimei - cere vot obştesc, întreg al
agrară radicală - un program Mihalache
statului ţărănesc - avea
un concurent puternic la popularitate
acesta era Generalul Averescu - Averescu îşi
creiase popularitate pe front, dar mai mare
prin o mişcare, defetistă pentru pace cu
ori ce preţ. Înfiinţează partidul poporului
şi ajunge să monopolizeze popularitatea în

vechiul regat – Brătianu direct, încearcă să
pună stavilă acestei popularități – ~~iar cum~~
dar deoarece el nu putea să o câștige din cauza
războiului rău pregătit, pentru care Averescu
flutura problema răspunderilor – nu combate
mișcarea țărănească – iar la alegerile
din 1919. generalul Văitoianu, iar sub
oratorica lui pe țărăniști – ca mișcare
anti-averescană – Rădulescu are parte
poporului lui Mihalache – Averescu și partidul
poporului s'au abținut dela alegeri – și
astfel, spre norocul unei mișcări demo-
crație, partidul Țărănesc, chiar dela
primele alegeri, intră în parlament cu
un număr impunător de mandate –
astfel ia ființă și se consolidează
mișcarea partidului țărănesc, care
prinde din ce în ce mai mult – Se
constitue parlamentul, Mihalache și
prof Borcea intră în minister și – După
începe guvernarea confederației – tot
Martie 1920 mișcarea ia proporții
mai mari – iar în alegerile lui Ave-
rescu, partidul țărănesc intră în
parlament cu un număr impunător –
ținând seamă de popularitatea lui
Averescu – In Ardeal chiar Averescu
cade la alegeri la Bistrița, trimis
de un tânăr al partidului național
Dr. Ioanca – Rândurile partidului

40 țărănesc, devine tot mai puternic – 5 41

N după – și Gr. Iunian, care erau indepen-
denți intră în partidul țărănesc – Tot
astfel în Basarabia și Bucovina care
în guvernul confederației erau representate
prin Inculeț și Nistor – și după ce aceș-
ti doi părăsesc linia democratică și după
o scurtă ezitare sub Averescu trec a-
mândoi la liberali – partidul țărănesc
își întărește rândurile – cu mișcarea
lui Pantelimon Halipa și a lui C. Stere –
și se formează o secție țărănească în
Basarabia sub presidenția lui Halipa –
și în Bucovina una sub presidenția
lui Bodnărescu – Astfel partidul țărănesc
își întinde activitatea și în celelalt pro-
vincii, mai puțin în Ardeal, unde
partidul național mergea mână în
mână cu partidul țărănesc – Sub
guvernul Averescu, au avut de suferit
și partidul național și cel țărănesc
și mai ales partidul muncitoresc –
Alegerile s-au făcut în Ardeal sub
teroare și cu furturi de urne, asemenea
și în vechiul regat. La ministerul
de interne era un om de mână tare,
un adevărat representant al reacțiunii –
Constantin Argetoianu – Venit cu

misiunea ordonată de Brătianu să supri-
me mișcarea muncitorească. Argetoianu
permite congresul partidului socialist
pentru ca la congres, să'l înconjure cu
armată și să aresteze pe toți delegații
congresiști. Acest act era prețul ce
trebuia să'l plătească, pentru înlăturarea
guvernului confederației și pentru aducerea
la putere a lui Averescu. Sub gu-
vernul Averescu partidul național, merge
mână în mână cu partidul țărănesc și
duc lupta împreună, ca reforma agrară
să fie cât mai radicală. Lupta a fost
grea. La urmă cele două partide
votează contra reformei, arătând printr'o
declarație că nu sunt contra reformei
în principiu, dar contra reformei
acesteia care este prea îngustă și deschi-
de portițele pentru toate abuzurile în
dauna țărănimei. Astfel Averescu
are ocazie să trimită dela Gurbănești
o telegramă de admirație a lui Brătianu
pentru reforma înfăptuită. Trăgând
prima brazdă de împroprietărire deși
împroprietăririle începuseră și își urma
cursul dela 1919 - cu reforma lui Duca-

Guvernul Averescu continuă, dar zilele lui erau numărate, căci după aproape 2 ani de opoziţie Brătianu voia să ia iarăşi puterea — dela 22 ia puterea Brătianu cu faimoasele alegeri, „scandal şi ruşine Europeană — Face constituţia la 23 — partidul Naţional şi ţărănesc, luptă pentru o constituţie democrată cu garanţii de libertate pe cari le formulase C. Stere — Duminecă după Duminecă deţinea intrare nici la Dacia cu zeci de mii de spectatori, demonstraţii, se scotea armata, lupte cu răniri, rupere de fronturi, în sfârşit toată ţara în picioare, terorea în plină desfăşurare, bătăi în parlament, răsturnări de urne, garoni asfixiante — lupte fără precedent, la clubul partidului pe calea Victoriei, demonstraţii, şobolani speriaţi, pompieri şi armata cu tulumba împroşcau clubul şi pe partizani cu apa — Cele două partide mai strâns împreună — dela 1926 Isgonirea lui Carol — şi la 1926 aducerea la putere din nou a lui Averescu — Partidele cele două erau aproape fusionate, prin lupta coordonată pe care o duceau împreună — astfel avem // partidul Naţional, cu baza principală în Ardeal şi cu organizaţie

43 lui din Vechiul regat, Basarabia și Bucovina 5

2) Partidul Țărănesc din Vechiul regat, Basara- 54

și Bucovina și cu începuturi în Ardeal

Acesta este istoricul celor două partide 44

până la 1926 când se trece la o fază

nouă la fuziunea acestor două partide

în partidul Național Țărănesc —

După aducerea la putere, din

nou a partidului poporului, rezultă avocarea

și după alegerile făcute într'un mod

cu totul special, ieșit din fantezia

bolnavă a ministrului de interne

Octavian Goga — încep discuțiile. S'au

ținut nenumărate ședințe, s'a discutat

numele și se ajunse la compromisul de

partid național-țărănesc. Pentru parti-

dul național — democratic, țărănism

și național erau noțiuni identice, ca

rezultat al unei evoluții istorice —

luptele în Ardeal puneau pondul mai mare

pe ideea națională, căci aceasta a trebuit

să fie apărată în primul rând față de

încercările maghiare de a deznaționaliza

pe Români și de a-i transforma în Ma-

ghiari, de sera — S'a discutat apoi

ideea luptei de clasă. Naționaliștii

susținând că țărănimea nu este o

clasă, ci o ocupațiune cu o mentalitate

și ideologie proprie — și că în țărănime

sunt reprezentate toate clasele, dela

proletar până la mare proprietar. Sa afirme și aici de acord - că interesul și lupta principală a partidului este ridicarea ~~...~~ țărănimei, transformarea ei într-un factor activ politic și îmbunătățirea stărei materiale cu toate mijloacele, că țărănimea și țărănismul este temelia partidului și trebue să fie și acea a organizațiilor politice de stat - fără a se neglija, tot ca un postulat al ideologiei țărănești, armonia și interdependența socială pe toată linia - Președinte Maniu, vice președinte Vaida și Mihalache - secretar general Virgil Madgearu casier general Mihai Popovici - Partidul se imparte în secții regionale - președinte în Vechiul Regat Dr. Lupu - în Basarabia Halippa în Bucovina Bodnărescu, iar după moartea lui profesorul Sauciuc Săveanu iar în Ardeal Dr. Al. Vaida - Țărănimea a produs și turburare în partid - Argetoianu părăsește partidul sub pretext că nu se poate vedea el sub vicepreședinția lui Mihalache. Iar din cauza lui C. Stere care făcuse politică alături de nemți și se răsvrătise alături de ei în jurnalul "Lumina" având o faimă rea mai ales în armată, cu toate că la unirea Basarabiei fusese decorat, pentru merite câștigate cu ocazia unirei de Regele Ferdinand - părăsește partidul o

45 serie întreagă de foşti Takişti, cu Stelian
Popescu în frunte — Erau miniştri în conspiraţie
cu forţa mare care se creia prin furiune — 5?6
Guvernul Averescu este apoi înlocuit cu un 46
guvern Barbu Stirbey. Capcana pe care o
întindea Brătianu, era lorinca de alegeri
libere — Şi cu condiţia ca la alegerile lui
Stirbey, fiecare partid merge pe cont propriu —
partidul primeşte oferta de a intra în guvern —
Regele era muribund — După o săptămână
Brătianu propune alegeri cu liste comune —
partidul refuză — Şi urmează iarăşi un
guvern Brătianu — care voia ca la moartea
Regelui să fie el la putere — Toate se urmează
conform programului — Brătianu invită
pe Mihai Popovici şi pe Junian să rămână
în guvern — adecă să trădeze partidul —
amândoi refuză — alegeri măsluite şi
falsificate sub motiv de resort de stat —
Regele moare şi în toamna lui 1927 moare
şi Brătianu — Urmează guvernul Vintilă
Brătianu — Guvernările aceste improvizate
au fost o nefericire pentru Ţară — România
se zbătea într-o criză economică îngrozitoare,
care cuprinsese toate straturile sociale —
Cu toate că recoltele fuseseră bune şi se
aştepta o bunăstare, criza devenea tot mai
acută — Prevederile bugetare erau întotdeauna
întrecute de încasări, formal bugetele ~~erau~~ ar fi fost
excedentare dar repartizarea excedentului
înainte de încasare şi sporirea lui imaginară —
făceau ca cheltuielile să întreacă încasările

46 și astfel bugetul să devie deficitar — apoi ~~559~~
taxele de export a cerealelor sufocau agricultura — 48
Astfel V Brătianu ca să-și acopere deficitele
făcea apel la Banca Națională, care era o 47
anexă a partidului liberal — Inflația
era în plină floare — Valoarea banului scă-
dea continuu — Dela 100 cât făcea leul în
1919 ajunge la 25 de centime adică la
o pătrime din valoarea inițială — Scumpetea
spore zilnic, decalajul între salariile
funcționarilor și muncitorilor și costul
de trai devenea tot mai mare — Mizeria
sporea, leul scădea și catastrofa economică
și socială devenea tot mai mare — dorința
lui V Brătianu, prin noi înșine "dăduse
faliment, Italia fara da se" era o gogo-
riță pentru România — Atunci în pragul
acestei economice și social Brătianu vrea să
facă un împrumut în străinătate, printr-
Banca Americană Blair — Nu-i succede
astfel în 1928 Brătianu este silit să-și
dea dimisia și președinția este încredințată
lui Iuliu Maniu — Alegeri complet libere —
parlamentul este ales cu 85% din numerul
alegătorilor — Dar situația era foarte
grea — Ministrul de finanțe Mihai Popovici
moștenește un datorie flotantă și plăti-
de 18 miliarde lei — Salariile muncitorilor
și funcționarilor neplătite de luni — Datorii
la toate întreprinderile, la Reșița, 600 de milioane

47 la Petroșani 300 milioane — de către 560 48 (48)
la Banca Națională — Nici soldele în
armată nu erau plătite — Datorii până și
la măcelari și brutari — Căile ferate
într-o stare catastrofală — Traversele putre-
de — șinele neschimbate de 30-40 de ani —
terasamentul distrus — gările în ruină —
atelierele nelocuibile, blocajul inevitabil —
circulația fără viteză și cu accidente
zilnice — Scurt dezastru, cu toate că tre-
cură 10 ani de la războiu — Sub aceste
împrejurări sinistre se începe guvernarea
Maniu — care ar fi trebuit să dea în
judecată guvernul catastrofei — Banca
Națională era complet falită, porto-
foliul putred irecuperabil o omorâse —
Toate creditele erau aproape suspendate —
Dobânda din cauza devalorării banului
ajunsese de 5%-10% pe lună — Și
valuta în continuă scădere și depreciere —
Nu mai era nici o siguranță iar salariații
abia puteau să procure alimente de
mizerie — În aceste împrejurări guvernul
hotărește să se reia încercarea de a se
încheia un împrumut în străinătate —
Ministru de Finanțe Mr Popovici este trimis
la Paris — Unde după mari greutăți

încheie un împrumut internațional, prima
tranșă de 102 milioane dolari aur, a doua
aproape 50 — Împrumutul s-a încheiat
împreună și cheltuit sub control inter-
național — Au participat cu sume mai
mari Statele Unite, Anglia, Germania
cu câte două milioane și jumătate, în
Statele Unite și în Anglia se apropia criza
apoi Belgia, Olanda, Ceho-Slovacia —
cu câte 3 milioane — Italia cu 6 milioane
etc — Împrumutul s-a făcut în temeiul
unui contract de împrumut — prin care
se fixa ca, împrumutul să fie afectat
numai pentru lucrări productive etc —
Emisiunea a fost cu 7% la cursul de
88% minus 5 procente comisionul și
cheltuielile pentru propagandă — Totul s-a
făcut de comitetul creditorilor — În
plus s-a cerut participarea la împrumut
a lui Kreuger — cu care s-a încheiat
cedarea monopolului chibriturilor — Kreuger
a semnat 30 milioane dolari aur
la cursul de 100% fără nici un
comision — iar concesiunea monopolului
a fost cea mai ~~[illegible]~~ bună afacere a
României. Venitul net al statului din
monopolul chibriturilor era de 100-120 milioane
lei — Kreuger cere, sporirea prețului

dela 2 lei crește la 3 lei, adică
o sporire de 50% și după multe târguieli
admite să dea statului o redevență
garantată de 500 milioane lei adică
500% mai mult ca veniturile rezultate
din administrația statului și acest minimum
garantat — Chiar în jumătatea prima
a anului 1929 Kreuger trebuia să
plătească din buzunarul său 180 milioane
ca să completeze garanția — N'a putut
încasa nici odată suma din monopol și
Argetoianu în guvernul Iorga — reduce
garanția dela ~~250~~, 500 milioane la 250 —
Dar nici aceasta nu a putut-o încasa — Iar
la cele 30 milioane subscrise la
împrumut, scăzând cursul catastrofal
dela 88% la 40% — Kreuger oferă
statului cele 30 de milioane pe preț de
10 milioane — Astfel întreprinderile
Kreuger pierd la această concesiune —
ca 7 miliarde lei stabilizați — Urmează
sinuciderea lui Kreuger —
Împrumutul se desfășoară conform
programului — se face stabilizarea, prin
~~paritatea~~ introducerea convertibilității
leului hârtie în leu aur — cu 1 miligram 10 —
~~se preia~~ se preia și avansează — Banca

națională - Se plătesc datoriile -
grija principală a fost însă refacerea
căilor ferate. Sub controlul lui Lefebvre,
care controla cheltuielile la căile ferate
se efectuează din ambele împrumuturi
cam 13 miliarde lei - cu care se reface
complet CFR. Traverse, șine, terasament,
gări, blocajul și mai ales atelierele
se reface și se modernizează complet
din toate punctele de vedere - In 3 ani
lucrarea a fost terminată - Apoi
se face o nouă lege a contabilității
publice, o largă reformă a curții de
conturi, se introduce controlul preventiv
se organizează Casa autonomă a
monopolului (C.A.M.) se reorganizează
ministerul. Fabricile scapă de datorii -
siguranța vieții devine mai mare -
timbrului dispare devalorarea banului -
se ajută agricultura, se taie canale
în deltă și asanează. Cooperația care
era falită. Înfiripat toată viața eco-
nomică și societatea prinde curaj - Se
construiesc aproape 1000 kilometri de
șosele moderne bitumate sau cu am-
nisită. dela București la Oradea Mare

51 până la Buzău etc, se afectează

300 milioane pentru șosele în Basarabia

etc — Și cu toate acestea în această 52

guvernare se întâmplă și un incident —

care a aruncat multă oroare asupra

guvernului. Este afacerea nefericită dela

Lupeni — Ministru de interne era Vaida

Voevod — Deodată vine vestea că la

Lupeni s-a tras asupra muncitorilor și

sunt mai mulți morți și răniți —

Iată cum cum prezenta Vaida Voevod

incidentul — Nu-mi aduc aminte cine

era subsecretar de stat, mi-se pare că

C Angelescu. Muncitorii s-au adunat

pentru problema salariilor, despre care

am vorbit mai sus, în jurul clădirei

direcției dela Lupeni. De teama di-

recția chiamă jandarmeria — Muncitorii

voiau să ocupe localul direcției,

jandarmii se opun — sunt amenințați cu

dezarmare — și sub impresia fricei, au

tras asupra muncitorilor — Nu cunosc

detaliile, ministerul de finanțe nu-mi

dădea răgaz să urmăresc și alte probleme.

Jalea a fost nespusă. pentru noi toți —

A fost o întâmplare nefericită cunoscută

Declarație în chestiunea împrumutului de stabilizare

Situația economică și financiară a
țării a fost în 1928 un dezastru -
Guvernul Vintilă Brătianu și guvernele
anterioare au practicat o politică fără
nici o prevedere - Cu toate că anii
anteriori fuseseră din punctul de vedere
al veniturilor excedentare față de
prevederile bugetare - Vintilă Brătianu
se grăbea să împartă excedentele și
cele reale la care mai adăuga excedente
imaginare și le repartiza în decursul
gestiunei - Aceste noi prevederi nu
se realizau și bugetele în loc
să se încheie cu excedente se încheiau
cu deficite - Aceste dezechilibrări buge-
tare avariau și moneda - Valoarea
leului scădea încontinuu - Vintilă
Brătianu se gândea la o stabilizare -
care trebuia făcută pe baza unui
împrumut extern - El începe tratative
cu Banca Blair, o bancă americană -
Franța era dispusă să-și dea sprijinul.
Se tratează dar fără rezultat, în
America se anunțau zorile crizei. Cu
moneda avariată, cu dezechilibru bugetar,
cu datorii imense, Vintilă Brătianu
își dă dimisia - Iuliu Maniu este însăr-

2 ~~364~~ 84 54

cinat cu formarea guvernului, aceasta
prin Octombre (?) 1928 – Subsemnatul
era ministru de finanțe – Se constată
că suntem aproape de faliment – Pe
piață o datorie flotantă de 18 mi-
liarde – Statul era dator tuturor
întreprinderilor cu sume enorme –
Astfel la Reșița 600 de milioane –
la Petroșani 400 milioane – Toată
industria era lipsită de fonduri,
căci statul datora tuturora, depozitele
funcționarilor neplătite – etc etc –
In sfârșit total 18 miliarde – Cine
Brătianu când i-am arătat, a răspuns.
Răspunderea cită a Dtale", obținând în jude-
cată" – Din împrumut nimic, cruce –
Rămăsese doar un proiect – Lent
nădea incontinuu – Sub aceste împrejurări
am plecat la Paris
în Ianuarie 1929 – contractez un
pentru a încerca să
împrumut – S-a pus la punct
un program de cum se va între-
buința împrumutul – Creditorii, adică
statul francez, care luase în mână
această chestiune – nu admiteau să
se acorde împrumut, decât numai
pentru chestiuni productive – nu
pentru cheltuielile curente ale bugetului.

[signature]

și pentru stabilizare! – In Franța
președinte al consiliului era Poincaré –
El făcuse stabilizarea și în Franța și
o salvase de dezastru. Stabilizarea –
franceză o succes-perfect, care după
doi ani – Franța care pierduse aproape
tot aurul, era în fruntea statelor
europene, cu o rezervă metalică cum
nu o avusese nici odată – Poincaré
a salvat și lira-sterlină englezească
Proectul pentru împrumutul românesc
era făcut de Quesnay, mai târziu
directorul băncii internaționale dela Basel –
Pe baza acestui proect, se creiară
Casa autonomă a monopolurilor. Casa ce
avea să încheie împrumutul nu statul –
Motivul principal era că – valorile
statului român, scăzuseră enorm –
Astfel, împrumutul încheiat încă în
prima guvernare a lui Brătianu, pentru
a plăti diferite livrări post belica
din 1918, și 1919 – cu banca Overseas
Bank din Londra cu 4% ajunsese
la cursul de 20 – adică cine voia
să-și plaseze banii în valori românești
putea să-și creeze un venit de 20%. –
Casa avea să ia în garanția împrumutului
și al serviciului împrumutului prin
veniturile monopolurilor – De aceea

[illegible]

4

s'a creiat Cenușul". Împrumutul
s'a încheiat sub protecția statului
francez și al lui Poincaré - cu
sprijinul Băncii Franței. Banca
care trata era numită tot banca
americană Blair, dar care a
contribuit foarte puțin la împrumut
În frunte era „Banque de Paris et
Pays bas" sub controlul guverna-
torului băncii Franței. Moreau
omul de încredere al lui Poincaré, cu
care colabora la redresarea finanțelor
a Franței - Toate statele mai
importante au semnat la acest
împrumut. - America Blair 2.5
milioane - Anglia care era în
criză 3 milioane - Belgia 3 milioane,
Holanda 3 milioane - Germania 2.5
milioane, Italia 7 milioane, Ceho-
slovacia 2 milioane - Kruger
30 de milioane - Iar 50 de milioane
Franța - astfel împrumutul a fost
de 102 milioane - A fost o armă
grea - Fără sprijinul lui Poincaré
nu s'ar fi putut realiza nimic.
Toți detentorii francezi și streini
de titluri sau rentă românească

la Paris

~~368~~ 57

ridicarea pretențiunii - nu s-a admis
nimic - Statul Român n-a parti-
cipat la plasarea împrumutului -
Împrumutul s-a încheiat cu 7%
la un curs de 88%. și 5% cheltu-
elile de plasare de reclamă etc. ale
consorțiului - Totul privea pe
creditori - Statul român a primit
prin lam cele 102 milioane dur-
De notat este că împrumutul acordat
de Kreuger cele 30 de milioane -
s-au plătit nu la cursul de 88%
ci integral 100% fără cele 5%
cheltuielile de plasare etc. - aceste
5% era pentru băncile care plasau
astfel împrumutul a fost ținut
de acest consorțiu al creditorilor
sub control internațional cum
la el participau toate statele
semnatare - așa cum am arătat -
Acest împrumut a fost numit
împrumutul de stabilizare și avea
să fie prima tranșă a împrumutului
În 1931 Ianuarie s-a încheiat apoi
a doua tranșă sub împrejurări
similare - Cu excepția procentului
care a trebuit să fie sporit de 7% la 7½%

[signature]

din cauza crizei mondiale care
se declanșase — și care a făcut
ca pe piață cursul ~~imprumu~~ titlu-
rilor împrumutului de stabilizare
să scadă dela 88% la 70 —
75% — Împrumutul acesta a fost
de 35 milioane dolari aur —
Din partea României, ca girant,
căci împrumutul era făcut, cum se
arătat de casa autonomă, a fost
semnat de mine și de reprezentanții
casei autonome — Cred că era Costin
Stoicescu — S'a cerut prin condi-
țiile contractului de împrumut ca
respectarea contractului să fie suprave-
gheată de un reprezentant al credi-
torilor, pentru a controla tota
gestiunea acestui împrumut — a fost
numit profesorul de renume
mondial marele economist și om
de știință Charles Rist. pe
lângă Banca Națională — Charles
Rist avea să facă semestrial
un raport detaliat de întrebuințarea
împrumutului — tipărit trimis credi-

[signature]

7 torilor și institutelor internaționale
economice – Rist a stat doi ani –
după el a venit Dubvin, care
după plecarea dela noi a ajuns
directorul băncii internaționale
dela Basel – Pentru refacerea
C.F.R. a fost numit un francez
Lefevre – care avea să controleze
întrebuințarea sumelor rezultate
din împrumut și afectate C.F.R.
Și el publica câte un raport
semestrial, de toate sumele încasate
din împrumut de C.F.R. și de
întrebuințarea lor precisă – Le-
fevre a stat cinci sau șase ani
la noi – Astfel că și aceste chestiuni
se fac sub control internațional –
Iată cum s'a făcut stabilizarea și
cum s'au întrebuințat sumele pe cât
mă ajută memoria dar cari se găsesc
precis în rapoartele lui Rist, Dubvin
și Lefevr. – Toate cele 102 milioane
dolari aur s'au încasat de Banca
Națională – S'a stabilit prin lege
cursul monedei stabilizate, cam 22%
din valoare de 100% – adică un leu 3,10 miligrame
aur – Banca Națională făcea plățile în

M Popo[illegible]

3 lei stabilizați, iar aurul forma acoperirea 311 60

și rezerva de aur. Fiecare detentor de monedă hârtie putea să se prezinte la Banca Națională și primea pentru un leu 3,10 miligr. aur. Astfel că stabilizarea s-a făcut prin reintroducerea convertibilității în aur. Iată cum s-a repartizat sumele. Banca Națională era falită, proasta administrație, a adus banca națională acolo, că nu-și mai putea recupera împrumuturile făcute căci debitorii erau faliți. Problema principală era ca banca Națională să-și recapete securitatea și să scape de așa numitul portofoliu putred, care era pierdut și nu-l mai putea recupera. Fără această refacere a băncii orice stabilizare devenea iluzorie. Statul a trebuit să preia, sub controlul lui Rist, care veghea în refacerea băncii cheia de boltă a stabilizării, zic a trebuit să preia portofoliul putred și să salveze stabilizarea. Portofoliul putred era de aproape 3 miliarde. S-au plătit apoi toate datoriile statului la diferitele întreprinderi și s-au salvat întreprinderile de faliment, căci neplata datoriilor statului amenința întreprinderile cu închiderea lor. S-au afectat

milioni

9 mine pentru agricultură, canaluri ~~3?2~~ 61

în deltă etc etc - dar lucrul principal 61

a fost refacerea C.F.R. Cu toate

că trecuse dela războiu 10 ani

C.F.R. erau la pământ - Șine ne-

schimbate de 40-50 de ani - terasamentul

avariat, traverse putrede - ~~[illegible]~~

Sistemul de semnalizare defectuos -

blocajul aproape inexistent - atelierele

intrau tot primitive - Cimitirul

de mașini și de vagoane infinit -

gările distruse etc etc - Călătoria

cu C.F.R. era o aventură - accidente

peste accidente - viteza extrem de

redusă, podurile defectuoase, etc etc -

Toate sumele disponibile și tot ce

se putea să vărsa la fondul

pentru refacerea C.F.R. Care

după câțiva ani - au fost puse

la punct modernizate, înzestrate

cu ce era mai nou, atelierele în

plină funcțiune cu mașini moderne

s-a cheltuit după războiu cam

16-17 miliarde cu punerea la punct

a C.F.R. ului. Astfel că prin impunerea

s-a împiedicat falimentul complet al țării

[illegible signature]

prin stabilizare, s-a repus în funcțiune industria, ~~[illegible]~~ s-a ajutat agricultura s-a salvat Banca Națională, s-a refăcut și modernizat C.F.R. etc. - Tot cu ajutorul acestui împrumut tranșa doua s-a putut începe modernizarea șoselelor și construirea a celor aproape 1000 Km de șosele moderne bitumate - Primii doi ani statul n-a dat aproape nici un ban pentru șosele, căci jumătate din preț se plătea în numerar, ~~[illegible]~~ din împrumut și jumătate se plătea cu titluri de împrumut -

Aceasta este declarația subsemnatului în chestiunea împrumutului și a întrebuințărei lui.

Mihai Popovici

De adăugat este că peste 2 ani cursul pentru care s-a plătit 88% a ajuns la 40% atât de grozavă a fost deprecierea bonurilor - profit curat pentru stat 50% - cu aceasta numai aș fi putut răscumpăra - de tot cel din urmă împrumut înaintea crizei mondiale

M. Popovici

52   3711

643

mai mult de teama jandarmilor — 2

Demarcaţia noastră a fost pătată de
sângele curs al nevinovaţilor —

Intrebare   Care a fost programul
partidului în diferite perioade înainte
şi după 23 Aug. 1944 — ?

Programul cel vechi al partidului naţio-
nal a fost acela realizat sub consiliul
dirigent un program intensivist, cum
am arătat, şi ideea naţională, ţărănească
şi socială — programul a căpătat o
consistenţă mai pozitivă, ulterior dar
a rămas la aceleaşi principii, consistenţă
nouă a prins programul, în programul de
fuziune dela 1926 — Deoarece partidul
ţărănesc, din radicalismul luptei de clasă
a acceptat şi ideea naţională şi s'a ajuns
la formularea următorului program —
Partidul naţional ţărănesc stătea pe punctul
de vedere al monarhiei ereditare constituţionale
Puterea legislativă compusă din cameră şi
senat. Libertatea alegerilor trebuia garan-
tată şi se cerea ca validarea mandatelor
de deputaţi şi senatori să nu se facă de
corpurile respective — ci de o instanţă jude-
cătorească — alăturată curţii de casaţie —
se cerea toate libertăţile individuale şi
cetăţeneşti garantate. Libertatea gândirei, a între-

M. Popa

53 ~~275~~ (64) 64

nirilor, a propagandei, a presului, libertatea presă, a asociațiunilor a cultului etc.

Partidul era național țărănesc. El se intemeia pe masele țărănești, ca realitate concretă și nu pe o abstracțiune ideologică. Iar toată țărănimea trebuia să aibă preadere, fără a nesocoti și celelalte clase, pentru o evoluare armonică. Dar clădirea organizației de stat trebuia să dea preadere atât importanței politice a țărănimii cât și intereselor ei economice. Țărănimea trebuia ridicată la întâia forță politică în stat.

Programul cerea o reformă radicală administrativă pe baza celei mai largi descentralizări administrative (nu politice). Se cerea formarea de regiuni, cari să poată să-și satisfacă singure ~~multe~~ atribuțiunile și astfel să se degajeze centrul de o prea mare centralizare și să se satisfacă mai rațional interesele regionale.

Din punct de vedere economic — la grija era producțiunea agricolă — să se continue cu exproprierea și împroprietărirea astfel ca pământul să ajungă în mâinile celor cari îl lucrau. Crearea de ferme model — selecționarea cerealelor, îmbunătățirea rasei vitelor de toate speciile.

M Popa

54 Crearea de cooperative – de toate speciile 376
cooperativele erau chiar unul din punctele 65
principale ale programului, cooperative nu 65
infeudate statului și interselor de partid
ci în folosul țărănimii, crearea de obștii
motorizarea lucrării pământului etc.
Din punct de vedere industrial și comercial
se cerea luare de măsuri – încontra trusturilor
și situației – de monopol, cari obțineau pre-
țurile dar o protecție a asasinaților pentru
eftinirea producției – Crearea de industrii,
nu parazitare, ci a industriilor cari își
au materia primă în țară – industria
alimentară, prelucrarea materiei prime –
cereale, poame etc. – aici în țară.
Grijă specială – pentru sănătatea publică,
atât a medicinei preventive cât și a
celei curative, Medici, dispensare, surori
de caritate, combaterea bolilor sociale.
o ~~epi~~ epidemiilor etc.–
Din punctul de vedere al instrucției –
publice, combaterea analfabetismului –
învățământul primar gratuit, îndrumarea
învățământului spre ~~ocup~~ ocupațiunile
practice – special agricole – chiar din clasele
primare școli ~~de~~ agricole, industriale, în
sfârșit trecerea dela o instrucție teoretică
abstractă la una practică și reală –
această tendință trebuie urmărită prin
[illegible]

la instituţiile cele mai înalte –

Din punct de vedere muncitoresc, protecţia muncii pe toată linia. S'a admis un principiu ca tot ceea ce în alte state se face pentru muncitorime şi protecţia muncii să se găsească şi la noi – In primul rând toate dispoziţiile societăţii naţiunilor – Astfel se încearcă armonizarea intereselor muncitorimei cu ale ţărănimei –

La justiţie se cerea – o justiţie promptă şi eftină accesibilă pentru toată lumea – şi mai ales înfiinţarea de judecători la ţară, pentru ca ţărănimea să fie scutită de pierdere de timp şi bani –

La armată se cerea înarmarea ţării ca evenimentele să nu ne mai prindă ca la 1916 şi crearea în ţară de fabrici pentru armament. In structura armatei nici o modificare –

La culte libertatea cultului, pentru toate cultele cari nu vin în conflict cu codul penal –

Un punct important a fost şi postulatul exploatării căderilor de apă şi electrificarea cât de largă – Astfel ca produsele noastre ţiţeiul şi derivatele lui să poată fi folosite ca marfă de export –

Din acesta, grija ce se cerea pentru păduri

M. Popescu

56 și exploatarea lor, condiții principale 67 ~~378~~
replantarea - deasemenea tot în
codrul ministerului agriculturii, producția
de pește - care se procură ca aliment eftin
și abundent -

Rămânea, politica externă. Partidul
a fost și rămas aderent al politicii
alături de aceea cu ajutorul căreia s-a
creiat România mare - aderent al
societății națiunilor, al micii înțelegeri
și al confederației balcanice - adversar
hotărât al fascismului și hitlerismului -
cari prin nenumăratele declarații cereau -
sfărâmarea României - aderente a unei
politici de apropiere hotărâtă de
Rusia sovietică - Era o politică tradițio-
nală căci noi doream recunoașterea
Rusiei sovietice încă din 1920, cum am
arătat, pentru care motiv a și fost
dimis guvernul Vaida - In politica
externă am mers alături de Titulescu
și partidul a fost cel mai hotărât
apărător al acestei politici și mai
ales al apropierii de Rusia - Grație
acestei atitudini, țara noastră, Titulescu
după ce a fost izgonit de Carol II și guvernul
Tătărescu, s-a înscris ca membru al
partidului Național-Țărănesc și ca

M Popovici

57 membru al partidului a și murit. 68 ~~378~~

68

Aceasta este în rezumat foarte succint programul partidului din 1926.

După peripețiile politice care au urmat după guvernul Averescu, Brătianu apoi guvernarea partidului sub regență și sub Carol, guvernul Iorga și iarăși guvernul partidului Național Țărănesc până în 1933 apoi Duca – Tătărescu etc. În fizionomia lumii se schimbaseră multe și în propria noastră țară lucrurile fiind curente noi – care se dovedise că multe din formulele partidului național Țărănesc nu mai ~~puteau~~ erau actuale.

La conducerea partidului se schimbase și aceasta mult. În 1932 după numirea lui Vaida ca președinte de consiliu, fiindcă voia să aibă „mâna liberă" Maniu își dă demisia și Vaida este ales președinte al partidului – iar după izgonirea lui Vaida în 1935 – Vaida își dă demisia și este ales președinte Mihalache. – dl Mihalache își face planuri și pornire să organizeze și să ~~apoi~~ și-l pasiona problema supra organizării revizuirea programului. Astfel în 1936 – lucrează la Constanța delegația partidului cu privire la revizuirea

M Popa

58 programului. Subsemnatul eram atunci ~~69~~ 69
vice președinte al partidului. Vaida fusese
exclus din partid. Programul în formă-
lui rămânea același, accentuându-se mai
mult ființa țărănească a partidului și
tendința de a se creia statul țărănesc pe
care Mihalache îl accentua în toate ocaziile.
Modificări esențiale sunt însă ~~[illegible]~~ urmă-
toarele. Trecerea dela sistemul bicame-
ral al puterei legislative la sistemul
monocameral. Se admite o singură
cameră legislativă, camera deputaților.
In locul senatului se creiază un
senat economic pe bază corporativă.
Diversele corporațiuni aveau să-și trimită
delegații în acest senat. Și planul
acestor delegați avea să fixeze programul
economic al țărei. Ideea era îndrăzneață
căci nu se urmărea să se creiaze o insti-
tuție corporativă liberă. In Germania
și Italia corporația era Ducele sau
Führerul. Cuvântul lor hotăra decisiv.
Incercarea de a creia un senat economic
după modelul lui Salazar din Portugalia
era riscată. Căci corporațiile și-ar fi
apărat interesele lor, ~~fără~~ fără ca să fie o
putere centrală de coordonare. Totuși

59 ideia s-a admis, fiindcă acest senat 380
nu avea un cuvânt deliberativ ci
numai consultativ - Important era 70
că se trecea la sistemul monocameral -
A doua reformă radicală era
trecerea validării mandatelor la
curtea de casație
Se cerea apoi modificarea legii electo-
rale, cu reprezentarea reală a minorită-
ților și suprimarea primei electorale
Se intensificau mișcările pentru
apărarea libertăților
Una din reformele mari era,
hotărârea de a etatiza Banca Națio-
nală - Cu toate sforțările cari se făcea-
seră pentru autonomia Băncii naționale
ea rămânea totuși o sucursală a
partidului liberal și absolut la dispo-
ziția ministerului de finanțe - care
la rândul său lua toate măsurile
pentru stat, fiind din bancă un
fel de sucursală - Se lăsa în aparență
față de Banca independentă fără a
avea nici o răspundere - Atunci s-a zis
mai bine să se etatizeze Banca și
ministerul de finanțe să aibă și toată
răspunderea a funcționării corecte în

ss. Pam

chestiuni de credite și de stabilizare a monedei. Astfel etatizarea a devenit un punct important a programului. Celelalte modificări sunt mai puțin stilistice. ×

Programul avea și un preambul teoretic făcând apoteoza democrației. foarte frumos scris și bine documentat. Era opera profesorului de sociologie Ralea. Ca ironie a sorții amintesc că doi ani mai târziu Ralea părăsește partidul și intră în guvernul dictatorial al lui Călinescu.

Programul acesta a rămas pe hârtie. Carol II face lovitura de stat la 1938. desființează partidul și urmează seria de guverne fasciste. Mihalache își dă demisia la 1936 și Maniu preia iarăși conducerea partidului.

× Programul din 1936 mai are încă o modificare importantă. așa zicând o schimbare de atitudine în chestiunea industriei grele. Se cere ca așa numita industrie parazitară. adică industria care trăiește mai mult din bugetul statului – să fie etatizată. Reșița, industriile Voina, Astra, Malaxa

M. Pop

68 toată această industrie împreună cu derivatele ei să fie socializată prin etatizare. 362

72

Punctul acesta a făcut vâlvă mare în anumite cercuri, dar a rămas punct câști-gat în programul partidului.

După expunerea făcută a principiilor programatice, voi căuta să arăt unele încercări de realizare. La 1928, Guvernul Maniu încearcă să realizeze reforma administrativă și baza descentralizării administrative, conform programului din 1926.

Această reformă împarte statul în mai multe regiuni, astfel întocmite ca ele singure în mod autonom să-și poată îndeplini însărcinările legale și să desăvârșească centrul, cu director ministerial în frunte, având rang de subsecretar de stat, cu consilier regional și cu subdiviziuni județe, plăși și comune. La această realizare autonomă s-a opus regentul Buzdugan. Constituția din 1923 nu admitea atare subîmpărțiri decât județul și comuna. Iar Buzdugan spunea, ca fost magistrat vechi, am depus jurământ pe constituție și nu pot admite violarea ei. Nu pot primi

[illegible]

rale jurământul, iar modificare a constitu-
țiunii nu se poate face, nici pe cale legală
câtă vreme Regele este minor. De
aici conflict, cu amenințări de demisi-
eti, a fost imposibil să se realizeze ceva
unitar și complet. S'a ajuns la un
compromis. Asociațiile ~~...~~ de ale județelor
pentru anumite scopuri se puteau face –
de această formulă s'a ținut respingînd –
S'au creiat niște regiuni anemice, fără
viață, neavând personalitate juridică –
fără plăși, fără consilii regionale, iar
directorul ministerial era mai mult un
administrator – decât șeful unei organizații
autonome. Astfel această încercare de
decentralizare administrativă, n'a succes. A
mai fost și problema celor doi prefecți
de județe, era un prefect politic și altul,
un fel de subprefect – administrator. Acesta
era un funcționar, care nu avea nici o
înrâurire politică ci numai administrativă.
avea să fie un funcționar permanent, pentru
a se elimina politica din materia curat
administrativă a județului. Ambițiile
personale și misiunea rău înțeleasă a
acestuia din urmă au compromis în scurt
regat această instituțiune, nu în deajuns
unde acest funcționar, "tutu județului"

M. Ișan

63 -) exista și sub regimul maghiar și se 384
dovedise a fi o instituțiune foarte săni-
toasă — Astfel după plecarea guvernului 74
Maniu, se revine la formulele vechi-
care a fost fără îndoială opoziția
de conștiință a regentului Buzdugan,

(+) După revenirea Regelui Carol II, care
se obligase să revie fără Lupeasca sa
să împace cu fosta lui soție Elena
După guvernul Mironescu, în care subsem-
natul am fost ministru de interne, trei
săptămâni, revine guvernul Maniu
în care subsemnatul a fost iarăși
Ministru de Finanțe — O mică paran-
teză — Bugetul din 1929, opera
subsemnatului, s-a soldat cu un mic
excedent de 60 milioane, deci era
complet echilibrat — Bugetul pe 1930
opera lui Madgearu și a profesorului
Rist — pornind din premisa că
punctul culminant al crizei mondiale
a trecut, a fost supra evaluat —
Evaluările încasărilor sporite în mod
imaginar — încât subsemnatul a atras
atenția lui Rist că, se comite o mare
greșeală. Asa a și fost. Criza în Ameri-
ca, abea atunci începea — Încasările

M Popo

64

bugetare au rămas mult înapoia cre-
ncărilor și astfel tot echilibrul bugetar
pe care se întemeiase și stabilizarea
răsturnat - La revenirea mea ca
finanțe în Iunie 1930 - dezastru -
și iarăși a căzut asupra mea greaua
sarcină de a echilibra bugetul - La
făcut printr-o „secționarea" am
redus toate lefurile funcționarilor
cu 22% - desigur o măsură impopulară
dar absolut necesară - Între timp
sosește [illegible] în țară, prima stăpâ-
nire pe Rege, la început a fost
ținută ascunsă - Maniu și-a dat
demisia și începe lupta cu Regele.
care continuă până la sfârșit - Urmea-
ză o scurtă guvernare Mironescu -
în Februarie 1931, subsemnatul încheie a
două tranșe a împrumutului, de circa
50 milioane dolari - Tot sub control
internațional și la încasare și la
cheltuială, prin expertul prof. Rist.
Urmează guvernul Iorga - Cu „Eu
un punct eu" în care Argetoianu, era
controlorul expert al politicii Iorghiste -
După guvernul Iorga - Este chemat Vaida
[illegible]

75

întâiu ca ~~guvern~~ guvern electoral
apoi după alegeri ca guvern definitiv.
Subsemnatul am fost numit ministru
de justiție. Am primit această însărci-
nare cu o condiție, să mi se dea
posibilitatea și ajutor de a face
unificarea codurilor. S'a primit.
Curios că ministerul de justiție nu avea
o lege organică de organizare a ministe-
rului, n'a avut nici odată înainte, deși
toate ministerele își aveau legile lor
de organizare. Am făcut legea
reorganizării și organizării raționale
a ministerului, schimbând și moder-
nizând întreaga organizare a
ministerului. S'organizat apoi printr'o
lege specială corpul avocaților sta-
tului, care nu avea nici o organizare.
Sa creiat consiliul superior al
avocaților statului, sau încadrat toți
avocații statului în clase separate,
sa dat o îndrumare centrală, un
control central și o normă unitară
pentru toți, prin lege și prin consiliul
superior. Sa organizat apoi
serviciul medicinei legale unitar,

[illegible]

modern, bine supravegheat – legea
a fost rezultatul unei experiențe vaste
științifice confirmată și acreditată
a marelui savant prof. Dr. Mina Minovici,
lege care a servit de model și directivă
de hotare.

Să organizat prin și introdus
„legea cărții funduare – " această instituție
care era una din temeliile de drept –
ca existând în Ardeal și Bucovina –
Un ministru avea să aducă la îndepli-
nire legea, s-au dat toate instrucțiunile
la toate judecătoriile și s-a început
marea lucrare de modernizare a principiului
de drept – care avea să se realizeze
complet abia după o muncă de cel puțin
10 ani de zile –

Tot subsemnatul a făcut și
organizat, legea și judecătoriile de
muncă, creându-se la fiecare judecătorie
un serviciu special pentru conflictele
de muncă – s-a numit judecători etc.
Toate în legătură cu legile muncitorești
ale ministerului muncii care era d. R. Ioanițescu

Nu mai amintesc alte lucrări mai
mărunte ca venim la unificarea codurilor.
Problema era dintr-un punct de vedere

mai

foarte clară - Extinderea codurilor ve-
chiului regat asupra întregei țări era
o anomalie - legile din Ardeal și Bu-
covina erau cu mult mai avansate, mai
moderne și mai bune - Trebuia
o hotărâre mare, de a creia noi X legi
noui coduri, ținându-se seamă și
de realitățile pământului dar și de
progresul timpului - Această codifi-
care trebuia făcută ~~[illegible]~~ cu colaborarea
tuturor acelora cari aveau o compe-
tență recunoscută în materiile respective
S-au făcut atunci comisiuni interparti-
dale. la cari participau membrii corpuri-
lor legiuitoare, magistrați iar partidele
puteau să-și trimită experții lor -
Toți au primit - Specialiști, profesori
universitari, avocați recunoscuți, depu-
tați, senatori, au fost împărțiți în
5 comisiuni Pentru codul civil, codul
penal, codul comercial, procedura civilă
și procedura penală - Fiecare comisiune
cu un comitet de 3 de redactare,
însfârșit tot ce națiunea românească
avea mai distins au dat o mână de
ajutor - Zilnic se țineau ședințe -
și apoi

68 cu președinți aleși de comisiuni - ~~78~~ 79

Subsemnatul participam în diferitele
comisiuni, mai ales pentru a rezolva proble-
me asupra cărora nu se căzuse de acord -
Astfel s-a modernizează total, se
creiază o codificare nouă - și ține
seama de realitățile țării, de legisla-
ția și principiile țărilor mai avansate -
Toate rușinile vechi se șterg, femeia
e pusă pe aceleași picior de drept cu bărba-
tul, se șterge minoratul femeiei, sistemul
dotal - etc. În codul penal se definește
și botează toate infracțiunile -
de comerț, societăți noi - Procedura
civilă se trece în cadrul dreptului
public - este luată din mâna celor
interesați și executată toată din
oficiu, fără incidente și tărăgănări -
Procedura penală încă este ridicată
la nivelul unei proceduri moderne -
din toate punctele de vedere - În
sfârșit, tot ce mintea juridică
românească putea produce mai bine
era depus în aceste coduri - A fost
o muncă de zi și noapte, timp de
[illegible]

69 zile, animau energiile, ambițiile etc.-

și lucrarea aceasta uriașe a fost termi-
nată cu bine. Toate ședințele steno-
grafiate, ce să servească ca material
de interpretare a legilor. Lăsând
la o parte multele fricțiuni, și codul
civil, cu toate modificările aduse, ale
diferitelor legi, ce să fie în acord cu
noua lege, și codul penal și codul
comercial, procedura civilă și penală
complect terminate, au fost depuse
biroul camerei împreună cu
expunerile de motive ale ministerului
de justiție. Când să înceapă
discuția în cameră și senat, căci se
promisese o sesiune extraordinară -
guvernul Vaida a fost dimis. Astfel
se încheie opintirea uriașe a trudei
intelectuale a gândirei românești
în materie de drept.

In decursul guvernărei lui Vaida,
care a fost întreruptă prin dimisia lui
Vaida, deoarece chemase din străinătate pe
Titulescu să preia ministerul de externe -
iar Titulescu în drum spre casă, a dat

În timp

70

un interview la Paris, care nu a convenit nici Regelui, invidios pe Titulescu că îl ținea în umbră, nici lui Vaida, căci Titulescu făcea anumite enunciațiuni înainte de a se înțelege cu guvernul. Ce Vaida refuză să'l primească în guvern pe Titulescu după sosire și își dă dimisia – Regele nu a fost de acord cu Vaida, căci și Regele îl chemase personal printr'o telegramă în țară pe Titulescu – Urmează pentru foarte scurtă vreme guvernul Maniu – Se produce de anul nou 33 un conflict între Mihalache ministru de interne și Gabriel Marinescu prefectul de poliție al capitalei – Marinescu întrun discurs criticase pe șeful său ministru de interne Mihalache – ~~Mihal~~ Cere dimiterea lui Marinescu, Regele refuză „Eu de Marinescu nu mă despart" Mihalache își dă dimisia, Maniu se solidarizează cu Mihalache și astfel își prezintă și el demisia – Urmează un guvern Vaida cu Titulescu la externe – După acest incident guvernul își continuă activitatea. In decursul acestui ~~an~~ 1933 în ~~Martie~~ Februarie se întâmplă incidentul atât

[illegible]

de respectabil, dela atelierele Grivița –
Iată atât cât știu eu despre acest dure-
ros incident – Eram ministru de justiție
atitudinea mea față de problema muncito-
rească a fost întotdeauna plină de
simpatie – Îmi reamintesc anul 1920
când eram ministru de lucrări publice
(și comunicații) iar după ministru la interne –
De câte ori nu treceau demonstrații munci-
torești prin fața ministerului de pe Bulevard
cu drapele roșii – Adeseori venea câte
o delegație cu doleanțe pentru muncito-
rimea dela C.F.R. la mine – De cele
mai multe ori le satisfăceam, și
nu odată, după ce pleca delegațiunea
și aducea la cunoștința muncitorilor
rezultatul demersurilor, auzeam făcându-
mi-se demonstrații de simpatie –
Am făcut tot ce se putea pentru C.F.R.
și am arătat că din împrumutul din
29 și 31 s-au cheltuit aproape 15 miliarde
pentru C.F.R. și pentru atelierele C.F.R.ului –
Am arătat că până și legea judecăto-
riilor muncii era opera mea – Așadar
nu pot fi învinuit de nici un act
dușmănos – Ministerul nu era politic

[illegible]

22 Nu a avut aproape nici un rol în incidentul dela Grivița.

83

Ordinea publică era în grija ministerului de interne. Ministerul de justiție, mai bine zis parchetul civil intervenea în toate cazurile de turburări de ori ce natură ar fi fost - și avea misiunea să apere legalitatea prin procurorii prezenți. Procurorii se prezentau la fața locului fără ordine speciale ci în exercitiul funcțiunei lor. Câtă vreme parchetul civil și-a îndeplinit această misiune nu s-a întâmplat nici un incident. Muncitorimea era foarte agitată în vremea aceasta. Conflictele urmau unul după altul și la CFR și mai des la Grivița, cât și aiurea mai ales la Ploești și în regiunea petroliferă. Adunări, proteste, turburări și nici un incident. Astfel citez cazul dela Ploești, care poate fi luat ca exemplu. Mari demonstrații ale muncitorimei din fabricile de petrol și ale muncitorimii din regiunea petroliferă. Armata, procurorii erau prezenți.

[illegible]

La Ploești, demonstrații mari, până la 10.000 de muncitori. Procurorul arestează 10 muncitori, mare presiune, amenințări, situația critică - ~~a~~ atunci procurorul intră în tratative cu reprezentanții muncitorimii, și promite că dacă se garantează liniștea și se face o demonstrație pacinică, eliberează pe cei arestați. Muncitorii sunt eliberați, mare demonstrație pentru ei, adunare la statuia dorobanțului cu drapele roșii, discursuri. Și adunarea se dizolvă conform înțelegerii. Iată procedura ~~a p~~ procurorului civil. Nu a lipsit ulterior nici critica. Asemenea la Grivița adunări, proteste, cereri dar nici un incident. Nu cunosc detaliile conflictului de salarii de la Grivița. Ministerul meu mă ținea legat ziua și noaptea după cum am arătat. Ministru la comunicații era Mirto. El modificase legea C.F.R. și luase asupra sa și atribuțiile președintelui consiliului de administrație. Toate ședințele le prezida el. A fost un conflict de salarizare,

In prim

Nu cunosc detaliile. Știu că agitația se continua, se discuta, fără incidente mai mari, căci parchetul civil încunjura conflicte mai mari. Până când Mirto declară că nu mai poate merge mai departe cu concesiunile, fiindcă desorganizează finanțele C.F.R.-ului. Se prevedeau deci, poate conflicte și mai grave.

Nu cunosc detaliile, știu că într-o după amează, președintele consiliului Vaida convoacă consiliul de miniștri. Și anunță radios că a găsit soluția pentru mișcări. A cerut audiență la Rege, împreună cu Călinescu - subsecretar la interne și că Regele și-a dat învoirea să se decreteze starea de asediu. Asigura că starea de asediu și cenzura servesc numai pentru liniștirea spiritelor și spiritelor și că numai prin simpla decretare a stării de asediu se va reveni liniștea. Ministrul de interne era și el încântat. Astfel se hotărăște ca a doua zi în parlament să se prezinte legea pentru starea de asediu. Legea a fost opera lui Mironescu care era și jurist prof. universitar și ministru de interne și însărcinat cu ordinea

An[illegible]

publică — A doua zi Mironescu a trecut legea și în comisie și îndată și la cameră și la senat — Și am avut nici un rol — Eu cât adevărat că l'am întrebat pe Vaida — De ce iar atribuțiile parchetului civil și mai diminuează pe nimeni și le dai parchetului militar și comisarilor regali — S'a întâmplat ceva cu procetul civil? Eu nu știu nimic — Iar el răspunde îmi răspunde bucureștii în respon- de răspundere — Astfel trece legea restrictivă, dacă nu mă înșel și de liberta- în partid la noi au fost multe abțineri ba și voturi contra — Astfel starea de asediu devine lege — Nu mai era un act de guvernământ, ci lege. A doua zi s-a întâmplat nefericirea, atribuțiile ordinei publice trecea asupra armatei — Comandantul Bucureștilor dispunea — Parchetul militar prezent cu comisarii regali — Hotineanu spunea că în caz de conflict să se tragă în aer. Tot el spunea la Ocnele

Mi spui

mare că nefericirea s-a întâmplat prin ricoșarea gloanțelor dela mitraliere din zid, căci cei morți și răniți sunt loviți din spate - afară de 2 sau 3 cari erau pe stâlpii de telefon. - Total * spunea el 7 morți și câțiva răniți. Tot ce a urmat a fost opera armatei în executarea legii stării de asediu - Arestările s-au făcut de armată, judecarea de consiliul de război, închisoarea militară - Astfel se termină această nenorocire - Nu cunosc alte detalii - ministerul de justiție nu a avut nici un amestec - Hotineanu ce a povestit, nu mi le-a povestit mie - căci eu nu vorbeam cu el, fiind unul din falsificatorii dovediți, al unui act, din procesul Skoda -

În 1933 pe când eram ministru de Justiție am eliberat din închisoare pe Mihai Bujor - Bujor fusese locotenent în armata română la 1919 a trecut la Ruși. Arestat, dacă nu mă înșel în 1920, a fost dat în judecată și condamnat de consiliul de război la 25 de ani muncă silnică pentru dezertare la inamic - În 33 fiind

în Rom

177 13 ani de închisoare — Ceea ce povestesc ~~sunt~~ este confirmat de Emanuel Socor, care a și descris 3881
în jurnalul „Curentul" toată întâmplarea —
Intr'o zi vine Socor la mine și îmi spune că iată la Doftana zace greu bolnav 88
Bujor și că ar trebui grațiat. „Bine" zic
eu, „să facă o cerere de grațiere" — dar e
buclucul, zice Socor, este foarte mândru și nu
vrea cu nici un chip să facă un act care
l-ar diminua din punct de vedere moral —
Să se facă, fără cerere de grațiere — „Voi
încerca" — Am trimis un medic la Doftana
să-l cerceteze și să facă un raport pe baza
căruia s-ar putea fi agrațiat — căci tuberculos
cum este, nu va trăi mult — Raportul
a venit. Se constata pe lângă tuberculoză
și un început de cancer — și se făcea un
prognostic că mai trăiește cel mult o lună —
Cu actul mi-am prezentat Regelui, care intr'un
moment de surâsinimie mi-a spus — Bine,
dară crezi — fă actul de agrațiere și a
semnat în condica agrațiaților — Buclucul
era, că era condamnat militar și depindea
de ministrul de răsboi — Generalul Cihoschi
a avut ezitări — căci spunea că în armată
ar face o impresie penibilă agrațierea unui
dezertor de războiu și că presa de dreapta
în frunte cu Universul să ar năpusti asupra
lui — Ai dreptate, dar ca să te scap de
răspundere o iau asupra mea — semnez

M. Popovici

decretul sau numai cu ca ministru de justiție nu aveam de ce. Astfel am semnat decretul, l-am prezentat Regelui l-a semnat și Bujor a fost pus pe picior de libertate. In 1947 când am fost arestat cu Bujor trăia, ba sub Antonescu fusese chiar arestat și internat în lagărul din Târgu Jiu. Cred că trăiește și astăzi după 20 și mai bine de ani. ~~[illegible]~~

[illegible]

Tot în decursul anului 1933 pe când eram ministru de justiție izbucnește și scandalul Skoda. Toată afacerea Skoda a fost o înscenare ticăloasă a camarilei Regelui Carol II împotriva lui Maniu. Maniu era în conflict grav cu Regele, mai ales după incidentul cu Nicolaescu și Gabriel Marinescu. Tema concubinajului Regelui cu Lupeasca – care temă Maniu nu o slăbea, bazat pe credința și susținerea de morală creștină, pe care Regele o nesocotea. Astfel, era normal, ca și el căuta să se

M Popovici

79 răsbune – In Martie 1930 se încheiase 490
contractul ~~cu~~ fabrica Skoda, pentru în-
armare – Unii cele încercau să-l amestece 90
în afacerea aceasta, şi raportul lui Manin pe
Domnul Roila. Reprezentantul lui Skoda
era un german din Cehoslovacia Seletzki,
un om de nimica – care se lăuda
încontinuu că are în buzunarul său
pe ori cine voește – Aranjatorul afacerei
care urmează cea dintâi secretarul Regelui
şi omul Dupeşti. Prin Dumitrescu –
Sub pretext că la Skoda s'ar fi făcut
multe fraude fiscale – se dispune
ca parchetul militar, după ce a luat
autorizare de descindere dela ministerul
Justiţiei, să facă o descindere la Skoda.
Seara îmi telefonează primul mi-
nistru Vaida şi mă întreabă ce la
Skoda – dacă nu ştii – informează-te şi
ţine-mă la curent – Telefonez la Skoda –
şi maiorul Pomponiu îmi comunică –
despre descindere – Il întreb, ce aţi găsit
este vorba de fraude fiscale? El răspunde
că nu am găsit şi acte militare de
armament – „Bine făcuţi-vă datoria
fără nici o rezervă” raportez eu, ceea
ce Pomponiu a şi confirmat –, Dar, eu
eu sunt sesizat de primul ministru,

[illegible]

80 Vă rog raportați atât șefului Direcției 992

din ministerul apărării naționale, cât și

din prim ministru, de tot ce găsiți 91

Pe mine nu mă interesează mai mult

dreapta a fost discuția mea la

telefon, și nimic mai mult — a

doua zi mare scandal — parchetul mi-

litar, după ce a triat dosarele din

casa de fer a lui Seletzki și a-

luat actele pe care le-a considerat mai

importante — a sigilat casa de fer

fără să o închidă cu cheia — a

lăsat dintr-o neglijență [illegible],

crezând că actele principale le-a luat —

ceea ce era probabil corect — și au

plecat la ministrul lor unde au

chemat și pe primul ministru și

pe Mironescu și au prezentat rezulta-

tul descinderii. Seletzki s-a dus

la [illegible] — a rupt sigiliile dela casa

de fer și a ridicat ~~tot~~ de toate

arhiva care mai rămăsese — Pe chestiu-

nea aceasta izbucnește scandalul —

Interpelări ș.a. după — dosarul este

publicat, nimic important, decât

o frază botezată — paladibus și care

[illegible]

81

erau câteva cifre – mai mărunte – probabil bacșișurile pe care de azi de zile le dedea Seletzki agenților săi –

93 92

Eu am fost acela care chiar a doua zi, după ce am aflat de ruperea sigiliilor – am cerut imediata arestare a lui Seletzki – actul este la dosar – S'a întâmplat și nenorocirea că generalul Popescu, fostul secretar general la ministerul apărării naționale pe când s'a încheiat contractul Skoda, sub povara acuzărilor Dreptei – Dupu – s'a sinucis – scriind lui Dupu o scrisoare impresionantă, calificându-l calomniator ticălos etc. – averea care a rămas după general a fost soldă lui – Astfel se încheie capitolul întâi. Vaida trimite pe Tilea și Mirto la Skoda Vin fără nici un rezultat – Acuza merge înainte dusă de presa opozitionistă –

In Septembre (?) Vaida demisionează – vine Duca, apoi prof. Angelescu și la urmă Tătărescu – Agitația era alimentată continuu până când în parlament – partidul Național Țărănesc, prin Madgearu cere instituirea unei anchete parlamentare, ceea ce se și acceptă în ultima ședință.

Mai[illegible]

82. Fiindcă s'a vorbit şi de prinţ – ţin să dau următoarele explicaţii. La moartea lui Buzdugan după alegerea lui Sărăţeanu în regenţă eu mi-am dat demisia şi am părăsit guvernul – aceasta în Octombrie 1929.

Contractul Skoda nu luase în nici o formă fiinţă. După plecarea mea din guvern s'a tratat, discutat şi încheiat abea în Martie 1930 – Eu am lipsit vreo 3 luni din ţară, pentru căutarea sănătăţii mele – Ministru de finanţe era Madgearu – N'am participat cu nimic la încheierea contractului am aflat de existenţa lui ca ori care alt muritor – La anchetă preşedintele Dumitrescu mi-a şi spus, dela început „Ştiu că n'ai nimic cu contractul Skoda – dar te-am chemat să ne dai unele informaţiuni – Numai Iunian care era în aspră duşmănie, deoarece la o şedinţă a delegaţiei permanente a partidului fiind obraznic cu mine, iam pus mâna în piept, l-am scuturat şi i-am spus, acum te trântesc de pământ stârpitură – Acest gest nu l-a iertat, a părăsit partidul, dar isprăvile lui calomnioase erau permanente. El

83 94

(94)

mă întreabă de conversația dela telefon și după ce am relatat-o și am spus că am încheiat cu cuvintele „faceți-vă datoria, fără rezervă” m-a întrebat, „Ce ați înțeles prin „faceți-vă datoria”" Am răspuns, am înțeles „faceți-vă datoria” ia înțelegi ce-i aceea datorie?

Și cu toate acestea n'am pomenit ca raportorul Bentoiu, care mă asigurase în repetate rânduri că eu n'am nici un amestec, propune să fiu trimis în judecată alături de Cihoski — Am aflat ulterior, de ce? Regele îi spusese lui Tătărescu că nu-l dă pe Cihoski fără un civil. Și m'au găsit pe mine pentru convorbirea dela telefon. Era datoria mea chiar și fără Vaida să mă interesez de ce se petrece, căci autorizația de descinderea o dase parchetul ministerului de justiție — Au mai fost trimise la parchet dosarele lui Boila etc. —

Camera după declarația mea, prin care arătam că nici n'am discutat, nici n'am tratat, nici n'am încheiat contractul Skoda și după relatarea conversației dela telefon confirmată de Pomponiu — N'a votat trimiterea mea în judecată, ci numai a lui

M P[illegible]

34 Cihoski — Iată rezultatul scandalului Skoda după ce C. Brătianu ceruse trimiterea în judecată a întregului guvern Maniu la ce s-a opus Tătărescu, prim ministru —

Eu am fost scos de sub orice acuzare chiar de cameră — Cihoski a fost achitat de curtea de casație — actele și dosarul lui Consoila pr. parchetului au fost clasate — Contractul Skoda a fost executat, și după reexaminarea lui, unele articole au fost majorate ca preț față de contractul anterior chiar de Tătărescu — Și totuși scandalul a ținut aproape doi ani, numai din dușmănie și ura politică ticăloasă — Iar ca încoronare a acestui scandal, a fost că inițiatorul lui Gr. Iunian a venit iarăși în partidul Național Țărănesc și a fost președintele secției vechiului Regat a partidului —

Am descris o urâtă și murdară pagină a trecutului și obiceiurilor noastre politice recente, care sper că nu vor mai reveni —

Guvernul Vaida a durat până în Septembrie 1933. Mi-a părut să asist

la Iași

cauzele plecării dela guvern a lui Vaida
și venirea la guvern a lui Duca - Pentru
aceasta va trebui să deschid o paranteză,
și să vorbesc ceva despre mișcarea legionară -
O formațiune de dreapta exista de mult, era
cea a lui A. C. Cuza - La 1922 se inițiează
o mișcare naționalistă, tot în acest sens -
Apoi vine mișcarea legionară a lui C. Codreanu
dirijată de mișcarea fascistă din Italia
mai apoi de cea hitleristă din Germania -
Codreanu a profitat de o dispoziție misti-
că, religioasă și antisemită a tineretului -
A știut să evoace toate fibrele acestui
misticism religios cu toate mijloacele -
Cal alb, legiunea arhanghelilor, port negru -
slujbe bisericești [illegible] - rătăcirea
lui Isus Christos - pătimirea, răscolirea pe
această temă a antisemitismului și mai
ales printr-o acțiune a faptei, ~~cum~~
asasinarea lui Manciu, achitarea lui Codreanu,
educațiune de eroi, hotărâre și devotament -
Obediență necondiționată - Mișcarea a înce-
put să prindă mai ales la tineret -
Partidul Național Țărănesc, a fost în
totdeauna adversarul hotărât al acestei
mișcări. ~~La~~ procesul lui Iorga, împotriva
lui Codreanu - Maniu arată, dar și
~~[illegible]~~ limpede, că partidul este contra
Maniu

86 mişcării legionare şi din cauza politicii
interne şi din cauza politicii externe – 98 97
Partidul este contra regimului fascist, auto-
ritar, despotic şi totalitar, este democrat
fără discuţie, constituţional şi legal, anti-
terorist – şi în politica externă con-
legionari ~~vrea~~ cere schimbarea politicii externe
trecerea alături de fascismul mussolinian şi
hitlerism – amândouă duşmane a Ro-
mâniei mari, cari cer revizuirea trata-
telor în dauna României – iar din
punct de vedere rasial, partidul con-
este antisemit, considerând antisemitismul
ca o greşeală politică – iar în politica
externă partidul este alături de acele
cari au făcut România mare, şi alături
de societatea naţiunilor –

Astfel partidul a fost dela început
adversar al acestei mişcări – Cu toate
acestea preşedintele consiliului de miniştri
din 1933 – Vaida – avea o simpatie evi-
dentă pentru această mişcare – Ţinuta
zile întregi cu ei – îşi avea oamenii de
legătură – întreţinea raporturi strânse –
cu ei – Argumenta această atitudine cu
afirmarea că această metodă este mai
bună, ceea ce împiedica excesele legionare –

[signature]

(87) dir procesul lui Codreanu, din 1936 (99)
a afirmat chiar, că legionarii sunt copiii
lui — Este adevărat că cei 6 legionari (98)
cari au fost în parlamentul lui Vaida —
nu prezentau nici o îngrijorare din punct
de vedere parlamentar, căci nu erau nici
oratori, nici tumultuoşi — şi activitatea lor
parlamentară se ~~pot~~ rezuma la câteva
declaraţii şi la câteva discursuri ale
bătrânului Zelea Codreanu. Vaida
era ghiolat şi de talentul lui Nae
Ionescu, care ca şi ~~prop~~ proroci zicându-i
„Bagă de seamă D-le V. că dacă încalici pe
calul acesta di dreapta nu mai poţi descă-
leca" — Dar toată mişcarea aceasta
protejată de Vaida, ar fi trecut fără
rezonanţă, dacă nu intervenea o atitudine
duşmănoasă a mişcării împotriva, con-
cubinagului Regelui şi împotriva Lupeştei —
Carol II era un psichopat sexual —
a fost toată viaţa cu Zizi Lambrino —
nemţoaica dela Bistriţa — soţia sa legitimă
Elena şi mai cu Lupeasca — Conflictul
pe această temă a fost declanşat de Codreanu,
dela început — Mai apoi adoptat şi
de Codreanu, Legionari şi de Nae Ionescu
iar Ionescu protestase chiar o răspunse —
[illegible]

98 a duduiei - Închiriase o corăbioară
pe care o botezase „tata Noe" și la
Constanța o invitase pe Duduia să
facă o plimbare pe mare, cu această
corăbioară - Avea de gând sau să o
piardă undeva pe mare, sau să o scufun-
de - Duduia a simțit și a refuzat.
Dar secretul a devenit semi public -
De aici dușmănia lui Carol față de prie-
tenul de odinioară Nae Ionescu care
făcea pe toți legionarii Codriști, surghiu-
nirea lui Nae - arestarea închiderea
lui etc - legionarii erau mari
dușmani ai duduiei - iar în degajând
dela Constanța, botezaseră drumul care
ducea la closet - „Bulevardul duduiei"
Coordonând simpatiile legionare ale lui Vaida, cu
dușmănia legionarilor împotriva duduiei
avem deslegarea clară pentru ce
guvernul Vaida a fost demis - Vaida
nici nu visa, că demiterea lui ar fi
posibilă - In Septembre (?) 1933 pleacă
la Sinaia la audiența de lucru fără
să bănuiască nimic - Flancat de
camariliști iar Tilea Viorel și Mirto
la ora 10, sunt întrebat, dacă este
adevărat că Vaida și-a dat demisia -
[illegible]

89 400

100

Chem la telefon pe Vaida de Sinaia - a
la palat - Îl întreb ce este adevărat din
zvonul răspândit? Îmi răspunde - Este
ridicol, nimic adevărat, nu te lua după
prostiile străzii - aştept să intru peste
câteva minute în audienţa de lucru - fii
liniştit - Un sfert de ceas mai târziu
Vaida era dinnou - şi toate intervenţiile
camariliştilor n-a folosit nimic - A
fost chemat Duca la guvern - Este bine
să se ştie şi cum a venit Duca -
Duca a fost adversarul lui Carol, când
a fost ministru ~~era~~ ministru de interne -
Vociferau în parlamentul şi liberal adversarii
decât au se pronunţa contra lui Carol
Sentimentul ~~[illegible]~~ din fostul prefect,
[illegible] apostrofat ~~[illegible]~~ "Va veni o vreme când îţi
veţi linge picioarele", ~~[illegible]~~ Duca la
venirea lui Carol în ţară, a declarat
că un om mai face politică sub Carol, ba
chiar că va pleca din ţară - Chestiunea
aceasta trebuia aranjată. Şi s-a aranjat de
Teodorescu la îndemnul ~~al~~ Regelui, a fost
~~[illegible]~~ dus cunoştinţa cu Lupescu şi [illegible]
[illegible] că - o scurtă observaţie, în
când eram în audienţa de lucru la
M. Popa

~~88~~ 90

101

ministru de Justiție în 33 — deodată Regele
îmi spune — „Nu cunoștiți pe Dna Lupescu,
mi-ar face plăcere, dacă atât Dta cât și Dna
ați face cunoștință cu ea." Eu am rămas
surprins de această invitare regală — Dar am
răspuns — „Nu cred că este bine, cuvântul
meu n'ar mai însemna nimic, s'ar zice
că și el a intrat în camarila Dnei
Lupescu" — N'a mai zis nimic, dar m'a
urmărit — Din momentul acela nici măcar
la seratele dela palat n'am mai fost
invitat cu toate că eram ministru —
Franasovici cu, cum zice, în termeni excelenți
o ~~poftise~~ invitase la dejun ai serile și începe
și el la ea — În casa lui Franasovici
după un dejun, a fost poftit și Duca
„la o cafea" acolo a făcut Duca cunoștin-
ța cu Lupeasca — Și lucrurile s'au
aranjat — Concluzia — Simpatizarea
lui Vaida cu legionarii și reconcilierea
lui Duca cu Carol și Lupeasca au
creiat guvernul Duca — Duca își ia
angajamentul față de Rege să ia măsuri
contra legionarilor și să-i desființeze —
Duca a luat acest angajament — Iată de
ce Duca spunea „dacă ar ști partidul meu
cât m'am umilit și ce am făcut ca să-l
aduc la putere" — și-ar da seama de realitate —

M Pini

Domni cititi cum
ai seria că cu modifice
unele chestiuni cor deci
sunt fine notițe încă din
crezo expresiei dumneata le
modifie și nu mai corespunde
elaborația cu originalul

9' Astfel partidul liberal este iarăşi la guvern – Din alegerile, făcute după reţeta liberală – Duca se ţine de angajament şi porneşte ofensiva contra legionarilor cu toată violenţa, fără ca să uite fratul de urmă pentru celelalte partide – Arestări, maltratări, temniţe, iarnă grea, la urmă când vede că nimic nu foloseşte desfiinţează pe legionari şi anulează toate listele lor – Astfel se înlătură aceste alegeri – Duca şi-a ţinut de angajament

A urmat apoi asasinarea lui, în gara dela Sinaia de cei 3 „Nicadori" Regele se povesteşte că după asasinare, şi-a perdut cumpătul şi se plimba desperat prin castelul dela Sinaia cântându-se că „acum îmi vine rândul meu" – Numeşte un scurt timp prof. C. Angelescu la preşedinţie, ca apoi după ce [illegible] a refuzat să primească preşedinţia şi l-a recomandat pe Tătărescu – se urmează guvernul Tătărescu care rămâne 4 ani la putere – Tăt evenimentele care s-au petrecut în partidul Naţional Ţărănesc – Vaida trecerea pentru dimiterea lui inopinată – propune partidului, ca să se abţină dela alegeri Decurge propunerea nu se primeşte pe toată de

92

furie şi hotărăşte ca el cu câţiva
aderenţi mai de aproape să nu participe
la alegeri. În plus, tot ca un protest
împotriva dimiterii, îşi dă dimisia din
preşedinţia partidului, iar în locul lui
la recomandaţia lui Averescu care nu voeşte
să primească preşedinţia, este ales Ion Mihalache

Mihalache, înţelege dela început, să [illegible]
organizarea partidului, cu problema modificării
programului şi în general cu problemele
interne ale partidului. Doctorul Lupu
care părăseşte partidul, imediat după gu-
vernul Stirbey, intrând în guvernul [illegible] (revine sub Mihalache
în partid. Spunând, după cum a
demonstrat-o [illegible], că după libertate [illegible] şi intrarea lui în guvern [illegible] (După venirea
la guvern Naţional Ţărăniştii.
[illegible] Mironescu [illegible] de
lui Mihalache.

dimisia [illegible] că la intrarea
lui în partid - venise (timbrat de transfug dela Averescu
partidul lui Averescu cu Lideanu No 1
şi cu toate că în partid fusese de
două ori preşedinte de consiliu - Întotdeauna
nu se observa nici o mişcare. Când
deodată la o şedinţă a comitetului
central prezidată de Mihalache - Vaida
face o propunerea ca partidul să-şi mo-
difice atitudinea şi politica democrată şi să promoveze
[illegible]

introducerea

93 (În programul său a „numerusului clausus" – 104 105
adică la universitate, armată, meserii etc.
să nu fie primiți mai mulți decât numeric 114
[minorităților] în proporție cu numărul respectivei naționa-
lități. Era evident, o concesiune gravă
făcută antisemitismului și ideologiei de
dreapta. Mare zarvă, toată lumea s-a
ridicat împotriva lui. Această încercare
de a fasciza partidul, a dat faliment. Dela
început, însemna să se renunțe la principiile
democratice. – (Maniu nu era prezent dar a
acceptat această hotărâre, aproape unanim
luată. Vaida furios că nu i se acceptă
un „numerus clausus" ci [illegible] „numerus Va-
lachicus", ~~după [illegible]~~ – părăsește
furios ședința. – (Începe imediat o
acțiune publică ca membru al partidului
Pregătiri în toată țara. Regele sprijinea
această mișcare ca să slăbească partidul –
la ordinul lui, Tătărescu îi dă tot sprijinul.
Orașele în care își ținea Vaida întrunirile
erau pavoazate, mașini la dispoziție,
toată oficialitatea făcând propagandă pentru
Vaida și programul lui. Partidul după
ce a tolerat câtva vreme șmecheriile vaidiste –
văzând că nu încetează și că discursurile
lui și ale prietenilor ~~lui~~ Voicu Nițescu, C.
Angelescu, Tilea etc. atacă partidul – a

94 luat, o hotărîre în delegația permanentă, aprobată și de Maniu dinainte — care se găsea la Bădăcin — împotriva acestei mișcări. Partidul hotărăște ca Vaida și aderenții săi pentru atitudinea antidemocrată și indisciplină, să fie considerați că s-au pus în afară de cadrele partidului și nu mai sunt membri ai partidului Național Țărănesc — Astfel Vaida și prietenii lui sunt excluși din partid. Vaida n-a profitat cu nimic politicește, căci curentul format de el n-a fost în stare să-și creeze un partid, căci — curente de acestea nu se opresc la jumătate de măsură ci merg direct spre extrem și astfel profitul a fost al legionarilor — și nu al lui Vaida. El se organizează nu ca partid ci ca „Front" anemic și fără viitor. Cu el au plecat câțiva, dar s-au trecut și folosiți — astfel prof. Iuliu Moldovan, care a protestat contra excluderii lui Vaida din partid — a fost trecut ca aderent al mișcării vaidiste — n-a avut însă curajul să protesteze. ci s-a retras simplu din viața politică — apoi I. G. Periețeanu, care n-a semnat și n-a făcut nimic, a fost trecut ca semnatar al mișcării

[illegible]

95 și nici el n'a avut curajul să protesteze și să denunțe faptul în public. Fiindcă Vaida îl făcuse, pentru 6 săptămâni, ministru în guvernul electoral din 1932. — Pe D. R. Ioanițescu Regele l-a silit să demisioneze. — Cu aceste păcate frontul s-a născut mort dela început. — Partidul Național Țărănesc a eșit mai sărac și mai unitar ca ideologie democrat ~~țărănească~~ —

Sub guvernarea lui Tătărăscu se ~~produce~~ întâmplă și excluderea din guvern a lui Titulescu. — Titulescu era ministru de externe. Era figura cu care guvernul se mândrea mai mult. Titulescu avea nume mare mondial, fusese ales de două ori unul după altul președinte al Societății Națiunilor — talentul și prestigiul lui erau incontestabile. Când s'au luat ~~sancțiunile economice~~ împotriva Italiei fasciste și România a aderat la ele, căci era imposibil să se așeze pe altă linie decât aceea dictată de Anglia, Rusia, Franța, Mica Înțelegere și Confederația Balcanică. — Ministrul Italiei la București Ugo Sola, îmi spunea că totul este opera lui Titulescu. — „Cum asa?" întreb eu. — „Titulescu a făcut politica țării sale?" „Greșești," zice el, „nu Titulescu a făcut politica Angliei, Franței, Rusiei etc. — ci acestea au făcut politica lui Titulescu. — Un cuvânt al lui era suficient, să schimbe ~~întâmplările~~ țară mersul —". „Exagerezi" — zic eu.)

96 prea mare putere îi atribui lui Titulescu -", așa
cum răspunde el, și România va plăti
scump această politică. - Citez acestea pentru
a se vedea ce rol adevărat ajunge hotărâtor
pentru Titulescu în politica mondială. - Ridi-
case autoritatea țării la înălțimi de necontes-
tat.
Politica externă Românească era condusă
și dirijată de el indiscutabil. - Regele îi
arăta o afecțiune sinceră. - Distins cu toate
onorurile, înzestrat până [illegible] gratuitatea
[illegible], participând și mai ales rolul lui de dictator
al politicii românești era însă un spin
în ochii lui Carol. - Ambițios, acest princi-
pe nu putea tolera ca cineva să-l
apară în umbră. - El voia să fie stăpân
în toate - iar Titulescu îi înlătura
acest rol, împingând la toate pe Carol
înainte, el jucând rolul mai mult de
executor al poruncilor regale. - Carol
zicea că Titulescu este atât de priceput -
încât și dacă Carol se gândea numai,
la ceva, Titulescu execută. - Nu lipsea
nici partea comică a înfățișării lui
Titulescu - când Regele îi bătea de
joc punea câte odată pe Antonescul
([illegible] din casă) [illegible], să arate cum
pleca Titulescu dela audiență. - Iar
acesta se pleca cu capul până la pământ
și se retrăgea, cu fața spre Carol, ca să

[signature]

97 mi-i întoarcă spatele, până la ușa și vrea să iasă de ușa. Așadar întărită ambiția lui Titulescu prin Tătărescu, Carol nu mai vedea cu ochi buni acest rol de tutore al lui Titulescu. Titulescu lipsea des din țară, la ministerul de externe nu admitea nici un interimat - era suficient subsecretarul său de stat Savel Rădulescu, omul său cel mai de încredere. El zicea că ministrul de externe este permanent în funcțiune [zic] în țară ca și [zic] în străinătate, unde este adevăratul său teren de activitate. Astfel Titulescu se găsea în 1936 (?) la St. Moritz în Elveția. Deodată este chemat la telefon; îl chema un prieten din București - își neagă numele - și îi comunică vestea care se răspândise că Titulescu va fi scos din guvern. Răspunde: „Măgarule să mă lăsați în pace cu astfel de prostii" - și închide telefonul. Peste câtva vreme intrigat de această știre Titulescu cheamă el la telefon pe prietenul său din București și începe să-l ia în zeflemea. Acesta îi comunică însă că, dar ce în comunicat (?) nu mai este veste. Că Tătărescu și-a dat demisia. A fost însărcinat din nou cu formarea guvernului și l-a format

38 din nou fără Titulescu, cu toți dictatorii
miniștrii — Titulescu a avut un grav
șoc de nervi — s-a trântit la pământ
a zbierat — dar totul era prea târziu —
faptul era consumat — Bolnav de această
procedură josnică, emoția îi zdruncină
grav sănătatea care nu era prea bună —
După ce a venit în țară, cel dintâi
lucru care l-a făcut, asta prin 38, a fost (cred)
că s-a înscris în partidul național Țărănesc,
iar mai târziu repetă această înscriere
printr-o telegramă din străinătate co-
municată și lui Carol — Astfel Titu-
lescu iese din șirul îndrumătorilor în
politica externă, ceea ce s-a și resimțit prin
gafele repetate fără încetare de
acestui psihopat ambițios și periculos —
Ca să fie complet, mai comunic,
că Titulescu s-a îmbolnăvit grav, a
zăcut între moarte și viață. apoi s-a
refăcut și războiul l-a surprins în
Franța la Cannes unde avea o vilă —
După ocuparea Franței de Hitler —
Titulescu vrea să se refugieze și
pleacă cu mașina dela Cannes spre
Spania pentrucă de acolo să plece mai
departe — Ajuns la frontieră la Handaia
este împiedicat de autoritățile spaniole

[illegible signature]

99 să treacă frontiera. El își declară cali-
tatea, spune că este Titulescu, dar i se
răspunde, exact, dar tocmai pentru
d-voastră avem un ordin special de a
nu vă permite intrarea în Spania. Titulescu
se înapoiază la Cannes, unde și moare
în 1941. În testamentul său lasă pe
subsemnatul ca executor testamentar, spre
a îngriji ca să fie înmormântat la
Brașov. Maniu a cerut lui Antonescu
să permită ca o delegație, din care
să facă parte și subsemnatul să meargă
la Cannes la înmormântare. Antonescu,
deși făcuse atașat militar la Londra, pe
când Titulescu era ministru la Lon-
dra, a refuzat, sub pretext că nu
vrea să-i ~~nu~~ supere pe germani. Astfel
se confirmă dictonul că „Honores
mutant mores". Acesta a fost tristul
apus al lui Titulescu cauzat de răutatea
ambițiosului Carol și de servilitatea docilă
și brutală a lui Tătărescu. ~~Iu~~
În 1936 se ~~prevalează~~ împlinește și termenul legal
de patru ani al parlamentului liberal.
Mihalache era președintele partidului
național-țărănesc, care pretindea că de
oarece este cel mai puternic partid succesiunea
îi revine lui, cu toate că ~~devisa~~ lui

m Popovi

110

101. Impresia cu care venise dela audiență era foarte bună. Regele îl aprobase în toate, fără rezervă. Așadară drumul era deschis. Nu se observase că Regele în sub conștientul lui nu-l simpatiza pe Mihalache nici din cauza ideilor sale țărănești, nici din cauza că nu era decât un simplu învățător, nici din cauza dușmăniei pe care Mihalache o purta în suflet împotriva exploatatorului țărănimii, și nici din cauza fluturării ideii de stat țărănesc. Increzător și nebănuitor Mihalache vedea deschis spre președinția consiliului și spre Instaurarea partidului la guvern. Ziua scadenței sosește. Mihalache după demisia lui Tătărescu este chemat la audiență. Regele îl primește foarte bine. Îl însărcinează cu formarea guvernului, dar îi impune o condiție: să se împace cu Vaida, său opune, „condiție sine qua non", „C'est à prendre ou à laisser". Mihalache încearcă să-i arate imposibilitatea morală și politică. Regele îi mai spune: Acum ești Dta președinte, mai târziu poate fi și el. Condiția „sine qua non" îi cere să-i dea răspunsul și lista consiliului de miniștri până a doua zi. Astfel se încheie această audiență istorică.

100 Aveam fraza că „guvernul nu se cucerește
nici nu se cere, ci guvernul se oferă." — 112
cum i s-a oferit lui în 8 rânduri —
Mihalache organiza, reorganiza și supra-
organiza partidul cu o energie surprinză-
toare, după cum am arătat mai sus —
cadrele fuseseră revizuite, programul cel
nou, modern, alcătuit în mod magistral
atmosfera mai limpezită aștepta schimbarea
regimului. Se părea că și raportul
dintre partid și Rege este în destindere —
Mihalache nu mai admitea nici vântu-
rarea continuă a doamnei Lupescu, ba
pe temă de indisciplină eliminase din
partid câțiva aderenți de ai lui Maniu
astfel pe talentatul ziarist Zaharia
Boilă, care redacta și era directorul
ziarului „România Nouă" protagonistul
luptei contra camarilei în sensul politicii
dela Bădăcin — a fost exclus și Ilie
Lazăr și alți câțiva mai mărunți —
Astfel Mihalache își netezea terenul
pentru guvernare, care nu avea de scop
să se ia la harță cu nimeni ci să
realizeze reforme mari. Într'o ședi-
nță ținută la Sinaia Mihalache
pune curajos și problema lui Vaida —
arătând marile deosebiri programatice
și de ideologie între partid și Vaida —
[signature]

102 Delegaţia permanentă îl aşteaptă pe Mihalache acasă la el. Era şi subsemnatul de faţă, Călinescu, Ghelmegeanu etc. După ce Mihalache ~~relatează~~ arată decursul audienţei, ~~el~~ declară că această condiţie este inacceptabilă pentru el şi că el nu primeşte guvernul. Delegaţia permanentă decide unanim că refuză condiţiile şi astfel să închee această parte a comediei dic-tată de Carol.

Intrebare

Capitolul III

Care a fost forma de organizare a partidului.

Răspuns

Partidul este o asociaţie de indivizi, care reprezintă o ideologie comună, un principiu, o concepţie de viaţă. Partidul reprezintă de obicei un curent popular, existent, care în partid îşi capătă o ideologie teoretică, abstractă din care să desprind drumurile pe care are să le urmeze partidul. Filosoful Hegel susţine că tot ceea ce există, este justificat tocmai prin existenţa lui. Deci existenţialism, formarea după el tendinţa necesitatea fiinţei unei organizaţii. Dar până când un partid nu exista decât ca ideologie abstractă, ca o teorie formată pe bază de realitate, dar totuşi numai în înfăţişare ideologică, partidul

103 este inoperantă. El devine abia o forță
militantă prin organizare, astfel că orga-
nizarea transformă partidul, dintr'o con-
cepție metafizică, într'un instrument
practic de realizări. Organizarea transformă
partidul într'o armă de luptă pentru în-
făptuirea practică a ideologiei abstracte,
teoretice, de până atunci. Organizarea
are diferite forme și înfățișare după
împrejurări. Dacă răsfoim istoria
partidului național țărănesc desprindem
astfel de organizări după împrejurări.
Partidul național român de sub domi-
nația ungurească, avea o înfățișare deose-
bită. El reprezenta aspirațiunile poporului
român de sub dominațiunea maghiară.
lupta pentru libertatea individuală și
națională. Toți Românii făceau parte din
acest partid, fără nici o deosebire. Orga-
nizația era deci întemeiată pe această
apartenență înnăscută, firească. Organizarea
era mai mult pentru îndrumarea acestei
tendințe, printr'o conducere conștientă.
supusă aprobării sau reprobării opiniei
publice românești. In județe erau
bărbații de încredere, iar în frunte
comitetul național, care-și alegea
președintele și se cooptau bărbați
cari prin atitudinea și lupta lor se do-
vedeau a fi demni de această însărcinare

M Popa

115

104. Rar, foarte rar se țineau congrese. Iar organizațiile comunale nu existau cu aparatul lor greoi, fiindcă toți românii din comună erau înscriși prin naștere în partid. La alegeri, problema era de a creia curentul de entuziasm și nu creiarea de comitete cari puteau să nemulțumească o parte a populațiunei și puteau să producă sciziuni. Alegătorii erau puțini, 800 până la 1000 de alegători, cenzitari, pentru o circumscripție electorală. Deci, alegătorii erau dirijați de cârmuire prin notari și prin jandarmi, prin amenzi, persecuții și închisoare. Deci foarte ușor de abătut dela datoria lor firească națională. Trebuia creiat curentul, întregei populații, a zecilor de mii de Români fără drepturi politice. Astfel ca sub presiunea acestui curent și sub controlul opiniei publice alegătorii să nu se abată dela datoria lor națională și să fie duși de curentul entuziasmului general. Asadară organizația avea mai mult temei psichologic, spiritual, decât de organizație înzestrată cu toate formele. Această formă s'a menținut în partid și după unire, în Ardeal și după 1 Decembrie 1918 partidul

[signature]

național rămâne la principiul vechi, că toți românii fac parte din partid — și că diferitele comitete ar slăbi numai curentul — aceasta era punctul de vedere al președintelui partidului a lui Iuliu Maniu abia după ce își încep activitatea și alte partide și se crează diferite comitete comunale ale celorlalte partide se trece odată forma aceasta patriarchală la o formă sistematică și unitară —

Activitatea organică de organizare rațională începe și în Ardeal abia după fuziunea cu partidul țărănesc, se redactează statutele și regulamentele și se trece la executarea lor pe bază unitară. Cel care se ocupa mai cu deamănuntul și teoretic și practic de organizare a fost secretarul general Virgil Madgearu. Alături de el ca o fire foarte logică și gospodărească Vice președintele de atunci Ion Mihalache — dar mai spun-o că Mihalache avea o deosebită pasiune pentru organizare, iar în timpul președinției sale activitatea lui principală s-a îndreptat în această direcțiune și în noua alcătuire a programului — [illegible]

Iată cum era alcătuită organizaţia, poate că voi avea şi unele lapsuri, căci a trecut vreme îndelungată de când nu le-am mai revăzut în memoria mea.

Membru al partidului putea să fie orice cetăţean român bărbat sau femeie, de ori ce naţionalitate şi confesiune, care a trecut de 21 ani şi nu a ajuns în conflict cu codul penal sau moral. Democratie integrală. Temelia organizării era organizaţia comunală. Dela masa cea mare a cetăţenilor comunelor se ridica edificiul de organizare. Fiecare membru trebuia să fie înscris întro organizaţie comunală. Nu existau înscrieri la centru. În comune se făceau alegerile pentru conducerea organizaţiei comunale, compusă dintr-un preşedinte, secretar, casier, o delegaţie permanentă şi un consiliu comunal. Aceste organe conduceau partidul în comuna respectivă. Ele erau organele executive cari veneau în contact direct cu masele.

Deasupra acestor organizaţii comunale era organizaţia judeţeană. Organizaţia judeţeană era organul cel mai important, după organizaţia centrală. Organizaţia judeţeană avea

M. Popovici

107 ca organe - Congresul judeţean, compus
din toţi preşedinţii organizaţiilor comunale
plus, unu sau doi, aleşi de organizaţiile
comunale pentru a reprezenta comuna la
congres împreună cu preşedintele - Era
forul cel mai superior - Urma apoi
consiliul judeţean, compus din preşedinţii
organizaţiilor judeţene şi din deputaţii
şi senatori aleşi pentru parlament - Consiliul
alegea, pe preşedintele şi vice preşedinţii org. judeţene pe
secretarul şi casierul judeţean; precum
şi o delegaţie permanentă - compusă
din 15 membrii - Această delegaţie
permanentă era organul executiv -
Biroul avea în însărcinare afacerile
curente de ori ce natură - Cum am
spus organizaţia judeţeană era teme-
lia coherenţei membrilor în judeţ -

O treaptă mai sus era organizaţii
regională - Una pentru vechiul regat,
una pentru Ardeal şi Banat, pentru
Bassarabia şi pentru Bucovina -
Congres, consiliu regional, preşedinte,
vice preşedinte, secretar, casier - şi
alte organe anexe - şi delegaţiunea
permanentă compusă din 10-20 membrii
Consiliul regional era compus din preşe-
dinţii judeţelor din regiune, deputaţii şi

[signature]

118

108 senatorii din regiune, congresul întărit
prin câte 2 reprezentanți aleși ~~pe~~ acest scop
de județe în plus, pe lângă ... de președinți.

Chestiunea organizațiilor regionale
a fost adesea dezbătută. Erau două
păreri. După unii și Mihalache era
de această părere, că nu este nevoie de
organizații regionale. Conducerea cen-
trală era suficientă și prin această con-
ducere unică partidul ar fi mai întărit
coeziunea mai mare și mai unitar.

Alții erau de părere tocmai contrară,
că organizațiile regionale de până acum
nu sunt suficiente și trebuiesc sporite.
Astfel în Ardeal să se creeze o regiune
a Banatului, iar în vechiul regat
una a Olteniei, a Moldovei, a Dobrogei
și a Munteniei. Părerile erau
de natură curat academică, căci
au rămas așa cum au fost create dela
început. Organizarea centrală era
compusă în următorul chip:
Congresul partidului compus din toți
~~...~~ președinții organizațiilor județene,
plus doi aleși în acest scop de fiecare
județ, plus deputații și senatorii în
funcție și din foștii miniștri și
subsecretari de stat.

Al doilea organ era comitetul

[signature]

119

109 central, compus din preşedinţii judeţelor deputaţii senatorii şi foştii miniştri şi subsecretari de stat.

120

Comitetul central era organul cel mai important al partidului. Congresul se ţinea rar şi avea rost mai mult de a aproba hotărârile luate - a vota statutele, programul partidului şi a lua act de expunerea care se făcea despre activitatea partidului. Comitetul central avea să adune hotărârile în chestiunile importante, el alegea pe preşedintele partidului, pe vice preşedinţi secretar general, casier general, secret. biroul şi tot el alegea delegaţia permanentă compusă la început din 15 membrii, urcată apoi prin cooptări la 33 - dar abea în 1946 -

Delegaţia permanentă era adevăratul for executiv, s-ar putea spune că comitetul central era forul legislativ şi delegaţia permanentă cel executiv - După statute, toate hotărârile trebuia luate de delegaţia permanentă - Dar deoarece convocarea era dificilă căci membrii ei erau luaţi din tot cuprinsul ţării, se obişnuia ca în cazuri urgente să hotărască biroul -

[illegible signature]

110 compus din Președinte, V. Președinți, foști președinți ai partidului - Secretarul general și casierul - Astfel că prin ea biroul a devenit forul principal și delegația permanentă ratifica hotărârile biroului afară de cazuri importante excepționale cari erau rezervate delegațiunii permanente - Biroul nu avea în forma cum practica conducerea o îndreptățire legală - Deoarece s-a dovedit însă foarte util și fiind prompt și expeditiv - în noile statute cari erau proiectate dar cari nu au fost realizate, se proecta organizarea biroului pe aceeași bază mai largă - aceasta este osatura principală a organizației partidului pe baza statutelor și regulamentului existent -

421

Partidul mai avea afară de aceasta organizații și patru secțiuni mai autonome organizate după principii unitare - Era secțiunea muncitorească, secțiunea feminină, secțiunea tineretului și cercul de studii - ~~...~~ Toți membrii acestor secțiuni, făceau parte și din organizațiile locale și județene, iar disciplina de partid se exercita și prin

mijloace

111 aceste organe — Organizațiile cele 3 princi-
pale muncitorești, femenine și a tineretului
erau cu această dublă calitate și în
organizația locală și în organizația
generală — Organizația muncitorească
era condusă de o conducere centrală —
unde se toți muncitorii care făceau
parte din partid — avea atribuțiile de
a se ocupa cu toate problemele muncito-
rești — cu un comitet central și
cu comitete locale muncitorești care
depindeau de această organizație cen-
trală — Nu s'a ajuns la desăvârșirea
acestei organizații, nu s'au creat
nici subdiviziuni regionale, sau nici
chiar locale — Organizațiunea aceasta
a fost mai mult un proect, decât o
realizare — Acela care s'a opus mai
mult încontra acestei organizări
muncitorești alăturea de partid, a fost
Ion Mihalache — De aceea n'a mai funcționat
asta Președintele și era Ilie Lazăr —
care era deci în conflict cu Mihalache
pe tema aceasta —

A doua organizație centrală
a fost cea feminină care avea să se ocupe
cu toate problemele politice ale femeii.
Președinta era doamna Ela Negruzzi

112 care se bucura de mare autoritate o demo-
crată adânc convinsă - deaceasta secția
era mai bine organizată și mai veche -
avea organizații locale - și se dezvolta 103
o activitate unitară condusă dela 123
centru ca organizație autonomă -
Dna Negrea făcea parte din delegația
permanentă tocmai în această calitate -
A treia organizație era acea a
tineretului - Rostul acestei organizații
era mai mult educativ - Avea să
pregătească politicește tineretul ca
pregătiți ca ideologie și disciplină
să poată fi membrii folositori ai
partidului. În organizația aceasta
era tineretul până la 21 de ani -
când în calitate de alegători intrau
în cadrele partidului - Organizația
aceasta avea și ea secții regionale -
și locale - Ea trebuia să meargă
până la educarea tinerilor țărani
în sensul ideologiei partidului -
Organizația în forma aceasta nu
era veche și nu se verificase încă,
dar se spera că vremea și experiența
îi va găsi forma definitivă -
O problemă de organizare a
fost și cercul de studii - Președintele

Ion Popa

cercului de studii, funcţie întâi secretarul
general al partidului Virgil Madgearu care
şi în calitatea lui de profesor universitar
se ocupa foarte de aproape de această
problemă, iar după el profesorul
Gheorghe Taşcă. Cercul de studii
era organizat după specialităţi în
diferite secţiuni – administrative,
economice, financiare, instructive, militare
technice, de drept, medicale etc.
Fiecare secţiune îşi avea preşedintele
cât şi unul sau doi referenţi.
Ele aveau să studieze problemele ce
le punea partidul sau acelea
ale iniţiativei lor. Se încredinţa
un membru cu studierea, sau referentul,
se ţinea o conferinţă despre subiectul
dat, se discuta, şi referentul
făcea un rezumat al discuţiilor şi
concluziile cari se trăgeau.
Cercul de studii dela Bucureşti era
pentru problemele generale. Astfel de
cercuri se puteau creia şi în organi-
zaţiile regionale, judeţene sau locale.
Dar foarte puţine din organizaţii şi-au
creiat astfel de cercuri de studii,
aşa că toată sarcina cădea tot asupra
cercului de studii central.

[illegible signature]

Tot în vremea președinției lui Mihalache se
înființează cursurile pentru educațiunea viitoarelor
cadre. Astfel la Câmpu-Lung, Mihalache deschide
o școală pentru scopul acesta. Nu a ținut
mult. Cam o lună de zile. S'a adunat mai
ales tineret, dornic de a se documenta atât
teoretic cât și practic cu problemele partidului.
Subsemnatul nu a participat. O seamă întreagă
din membrii partidului au luat asupra lor ro-
lul de profesori. S'au ținut cursuri despre
organizația și statutele partidului, despre pro-
gramul partidului, diverse chestiuni cari tratate
de specialiști, apoi istoricul partidului, metodele
și mijloacele de propagandă, mai ales pentru
alegeri și peste toate ideologia și concepția
democrată a țărănismului. Exemplul lui
Mihalache a fost imitat și în Ardeal. Acolo
au fost concentrați cam câte 80-100 de tineri,
mai ales dela sate. Programul era cam
același cu cel dela Câmpul-Lung. Durata a
fost însă mai scurtă, era de 2 săptămâni.
Astfel de școli s'au ținut, la diverse intervale,
la Brașov, Cluj și la Timișoara. Scopul
era ca aceste pregătiri să se popularizeze
și școlile create să nu fie decât exemple
ar fi trebuit create în fiecare capitală
de județ. Totul a rămas însă numai
în cartoanele închipuirii celor dela conducere
cari exemplu nu sa mai urmat, și aceste
școli scurte au rămas unice și fără continuare.

[illegible]

~~467~~ 126

115 Am terminat cu organizarea —

Reiau firul dela pagina 102

Carol, cu dovadă că în mintea lui se petrecea
o schimbare, nu numai pentru politica internă ci
și pentru cea externă, cheamă la guvern pe Goga —
Goga fusionase cu A. C. Cuza — și până când Cuza
era președintele partidului, Goga a fost ales ca-
președinte activ. Chemarea la guvern a unui
partid antisemit și germanofil, însemna nu
atât antisemitism ci mai mult încercare de
a complace lui Hitler. Experimentul acesta
era clar, după noi, cu totul neserios. Se
pregăteau chiar și alegeri. Și se spera în pri-
Goga, să dă o lovitură legionarilor. Degeaba
calomniile laterale — Goga era cunoscut ca fiind
declarat — ~~Chiar înainte pe când~~ În cabinetul
său de lucru, era o cravată a unei —
stăpâni — a lui Mussolini. În loc, să-și
înceapă acțiunea serioasă de guvernare, începe
să pârjolească prăvăliile antisemite. Banda
întreagă, cutreiera spre seară, cafenelele din
oraș, chiar cele din fața palatului, pentru
ca să alunge din ele pe evrei și să-i
cionăgească. Seară de seară se petreceau
scene de acestea patronate de autorități. —
În fața anarhiei care câștiga tot mai
mult teren, Regele dimite pe Goga. —
lovitura aceasta, atunci când el se pregătea

116 de alegeri, a căzut ca un trăsnet pe capul lui. ~~168~~ ~~[illegible]~~

Sănătatea lui zdruncinată a suferit un greu

șoc. Amărât de, bătaia aceasta de joc, se 128

retrage la Lunca unde și moare. Probabil 127

că acest intermezzo a fost creiat de Rege nu-

mai pentru ca să revie la guvernul dorințelor

lui, la Tătărăscu. Tătărăscu însărcinat

cu formarea guvernului având la interne pe

ortacul său întru dupeacoa, și Franasovici.

se pregătește pentru alegeri. Pentru toată

lumea era clar că această înscenare va

eșua. Lumea era obosită de Tătărăscism.

Era deci clar, că pentru reușită, se trebuia să

răscolească în cămara de fier vechi și să

scoată iarăși la iveală metoda favorită a

liberalilor, furtul de urne și măsluirea

alegerilor. Partidele din opoziție erau averti-

sate. Și atunci se produce o mișcare între

aceste partide, ca să apere urnele cu ori ce

preț și să nu permită o nouă bătaie de

joc. Astfel se face o înțelegere între

Maniu, adică partidul Național Țărănesc

și Codreanu adică legionarii, pentru apărarea

urnelor. Greșit s-a înțeles și din motive

politice s-a dat falș interpretarea că s-ar

fi încheiat un pact electoral. Nu s-a încheiat

nici un pact, ci o simplă înțelegere de a

se face împreună poliția electorală fără

[illegible signature]

117 nici o înțelegere politică - Simpla pana în
comun a urnelor și respingerea încercării de a
fi violate chiar prin violență, atât și mine
mai mult - de această înțelegere aderau
și Argetoianu și Gheorghe Brătianu - dăunându-le
la voia celor două partide inițiatoare ca
înțelegerea aceasta să fie acceptată și de alții
Astfel partidul creștin. adera alături de
partidul Național-Țărănesc - Alegerile încep-
para cea exemplară, hotărârea de a împiedeca
abuzurile cu ori ce preț impresionantă - Gu-
vernul s'a îndrăznit să facă abuzuri,
evidente, s'a mulțumit cu abuzuri mărunte -
Rezultatul a fost că liberalii, mai întâi au
obținut 38% (?) Național Țărăniștii 25%, legionarii
15%, Creștinii 10%, etc - Guvernul
era căzut - Majoritate în parlament
trebuia închegată prin compromisuri. Regele
în fața acestui dezastru al politicii sale
interesate, se temea să convoace noul
parlament și astfel, înainte de a fi fost
convocat, înainte de a se face ori ce încercare
de guvernare pe baza voinței naționale
exprimate - nesocotind ori ce principiu
democratic sau constituțional, ghidându-se
după lozinca ancienului regim francez -
„Parceque tel est mon plaisir." Regele
dizolvă parlamentul - și face lovitura de stat -

M Popovici

118 Iată cum s'au petrecut lucrurile – Regele ambițios, cu aluzii că domnia sa și a regilor în general, este de drept divin – avea în față ca două exemple de imitat, Mussolini și Hitler – dar noi această idee a fost monopolizată de legionari – și Codreanu dorea bucuros să joace rolul celor doi compari – Pentru Rege problema era simplă – „Mai bine decât să joc un rolul lui Hindenburg sau a regelui Italiei mai bine mă transform eu în dictator". Nu se mulțumea cu simplul rol de a domnia, ci râvnea să exercească cu orice preț întreaga putere. Astfel că totalitarismul din țară, a fost un stimulent puternic pentru cele ce urmează – Intr'o discuție a mea cu Argetoianu, l-am întrebat cum de a intrat în această combinație regală – El răspunde. Pentrucă Regele a făcut ce l-am sfătuit eu – Anume. I-am spus așa – această guvernare hibridă cu Tătărescu nu merge – Din democrație și constituționalitate nu este decât forma. Neputința voastră guvernare – această situație este dovada de slăbiciune – Aveți să alegeți – Sau sunteți pentru democrație și constituționalism integral și atunci îl chemați pe Maniu, sau sunteți pentru statul autoritar și luați guvernarea și răspunderea. Altă soluție nu este – Regele a ales forma a doua, pe care i-am recomandat-o eu. Puteam să refuz? Nu – „Adică dacă ar fi ales forma democratică și ar fi chemat pe Maniu, ...

119 înseamnează că tot tu l-ai fi făcut pe Maniu ministru președinte? Este cam comic și hazliu <u>raționamentul</u> pe care îl face - dă vrut să fi consilier regal și atât —

Lucrurile s-au petrecut cam în chipul următor - Maniu este chemat pentru ora 5 la palat, suntem cam în martie (2) 1937. Consternare la noi - Nimenea nu își dădea seamă de realitate. Cei mai ușor crezători, erau convinși că după atâtea experiențe Maniu va fi ~~din~~ însărcinat cu formarea guvernului. Delegația permanentă îl aștepta acasă - Maniu sosește - Fără nici o formă, povestește că Regele a hotărât să facă o lovitură de stat - Povestește cum Regele l-a informat că proiectul de constituție este gata. Partidele se desființează, formându-se „Frontul renașterii" - Camera Senatul își schimbă înfățișarea - Camera va fi aleasă din membrii Frontului - Senatul va fi alcătuit prin numiri de Rege - Se introduce instituția consilierilor Regelui, cam în primul rând din foștii președinți de consiliu, și îl invită și pe Maniu să primească a fi consilier regal - Protocolul era astfel alcătuit, în frunte președintele de consiliu, urmează apoi consilierii regali, și apoi miniștrii și subsecretarii de stat - Se vor face uniforme pentru deputați și senatori uniformele frontului, iar pentru consilieri uniforme separate — Toate intrările

M Popovici

471 ~~130~~ 130

169 legislativ și executiv trec asupra Regelui -
Hotărârile cari se iau nu sunt decât simple
consilii. El hotărește definitiv în toate.

După ce Maniu l-a ascultat cu răbdare -
a încercat ca într-o expunere de peste un
ceas, să-l convingă de eroarea pe care o face -
luându-și o răspundere atât de grea -
dărâmând ideea democratică pe baza căreia
revenise din Paris. Citindu-i din discursul
lui din 8 Iunie - alcătuit cu premedi-
tare încă din Paris - Toată strădania nu
a folosit la nimic. S-au schimbat impre-
jurările. Regretă că nu-l sprijinește -
Și cu aceasta audiența s-a terminat - Imediat
a fost numit președinte de consiliu
patriarhul Miron Christea - Consilierii
Guvernului au depus jurământul și s-a
început noua guvernare - Maniu era
furios și indignat de Miron Christea
și Vaida - A scris imediat o scrisoare
patriarhului, făcându-l nici mai mult
nici mai puțin decât sperjur. căci
și-a călcat jurământul de democrație
dela Alba Iulia dela 1 Decembrie 1918 -
Subsemnatul întâlnind peste câteva
zile pe patriarh, acesta vine la [illegible]
cu o față pământie, și spune. Uite
ce spune Maniu - , Rîme zice, dar

[illegible]

120 la 1 Decembre 1918 - să-și depună acest jurământ - încă Înalt prea sfinția Voastră la discurs citit, pentru toată lumea - l-am jurământ zice C. ca să fac - citi ordinul Regelui l-a executat după un ordin - Trebuia ca Maniu să-mi scrie o scrisoare tot pe aceasta temă, lui Vaida - Dar Vaida cine cum ar fi răspuns printr-o străinire - și l-a lăsat în pace -

Imediat după simularea de alegeri pentru cameră și după numirea senatorilor, se instituie o batjocură de plebiscit - unde la vot nu erau admiși decât cei care votau pentru noua constituție - După ce s-a împins și mâna aceasta de farisaism prost și stupid. A început funcționarea a corpurilor legiuitoare - Recrutarea în front se făcut prin ordine - toți cei care aveau o funcțiune în legătură cu statul erau înscriși de drept - Învățători, preoți, profesori de toate categoriile trebuiau sub amenințarea excluderii lor - Tocmai și pe administratorii din consiliile de administrație îi silit sau să se înscrie sau să-și dea demisia - Deputații și senatorii trebuiau să îmbrace uniforma

M. Popa

121 frontului şi erau admişi numai după
a depune şi un jurământ aidoma
cu înfăţişarea, pentru front.
Erau însă şi o seamă de senatori
de drept, acei cari au fost aleşi de 10
ori în cameră sau senat. Instituţia
aceasta s-a menţinut, dar pentru a
putea participa la şedinţe trebuiau să-şi
îmbrace şi uniforma şi să depue şi
jurământul. Din partidul Naţional Ţărănesc
Iuliu Maniu, Mihalache, subsemnatul,
Aurel Dobrescu. N'am fost admişi fără
uniformă şi jurământ. Nu s-a plătit
nici diurna la cei retraşi şi permisele
pe C.F.R. Matadorul acestor măsuri
comice, care a trimis chiar acasă la
mine să-i dau permisul era slugoiul
fără scrupule Argetoianu care era preşe-
dinte — la cameră era preşedinte
Vaida. Am descris această instituţie
Regală, Cameră şi Senat, pentru ca
să se poată judeca toată ticăloşia
şi decăderea şi toată falsificarea
ridicolă, prin forme comice a vieţii
noastre politice — sub Carol II

M Popescu

133

122. Intre acestea evenimentele se precipită.
Legionarii devin tot mai turbulenţi —
agitaţia împotriva Regelui şi Angeştilor
sporea. Şi palatul stetea la pânda
cum să'l sancţioneze pe Codreanu —
este adevărat că bătăile ameninţările
cu moartea, condamnările a celor
indezirabili la moarte, echipele de
ucenţii care depuneau jurământul de
ascultare sub un drapel negru - pe
care era o scăfârlie albă şi două
ciolane încrucişate - erau lucruri
lugubre - inadmisibile într'un stat de
drept - Atunci se produce procesul
Codreanu - Iorga -
Corneliu Codreanu pentru unele atacuri de ale lui Iorga, îi
scrie o scrisoare insultătoare. Iorga
trimite scrisoarea parchetului şi cere
pedepsirea inculpatului - ~~Se pedepse~~ Da
proces sunt martori - şi Vaida şi
Maniu din partea lui Codreanu -
Atunci a susţinut Vaida cu emfază
puerilă - că legionarii sunt copiii lui,
probabil că sa gândit la fabula lui
Lafontaine „de mouche et le coche
de fapt el era dus de nas. Iar

[signature]

123 Maniu, declară că deşi pe noi ne
desparte de legionari şi politica internă
şi ideologia întreagă, căci noi suntem
democraţi iar ei sunt totalitari, cu
toate că stăm şi în politica externă
pe două poziţii diametral opuse – Ei
alături de Hitler şi Mussolini cari vor
dismembrarea statului român, după propria
lor declaraţie, iar noi stăm alături
de aliaţii sentimentelor şi ai celor cari au
creat România Mare – cu toate acestea
nu-i poate trage la îndoială, buna lor
credinţă ca buni Români – Efectul
acestor pledoarii a fost că Corneliu Codreanu
a fost condamnat şi închis –

Înainte de a continua – trebue
să amintesc, aşa după cum povesteau
legionarii că sentimentul lui Codreanu
era că zilele lui sunt numărate –
A şi dat ordin, tot ei spun, ca să
se înceteze cu actele de teroare. Acest
ordin nu a fost executat – Şi sunt
unii legionari de aceia cari cred
că conducerea partidului a fost
cauza principală pentru executarea lui
Codreanu – Atentatele continuă la
Cluj este bătut crunt, chiar rectorul

[illegible]

124 săptămâni de zile a fost între moarte și viață. La Iași fostul președinte al senatului - Brates, element din partidul P.N.Ț. a fost bătut crunt cu lovituri puternice în cap - evident cu gândul de al suprima - și alte multe crime de acestea teroriste -

Dar înainte de a continua trebue să vorbesc ceva de compoziția guvernului patriarhului Miron. Regele în ura lui în contra partidului se transformase singur în agentul de recrutare de membrii pentru guvern. Cel dintâiu pe care îl atrage a fost Călinescu - Toate ingnominiile [illegible] au câte o explicație - Călinescu justifica astfel - Regele într-o vreme ia vorbit lui Călinescu, că în viitor, dacă va avea nevoie de el poate conta pe el. Călinescu ia promis solemn - „Eu acum mi-a cerut să îl ajut - pot eu să nu mă țin de făgăduială?" Realitatea este cu totul altă - Călinescu era omul de încredere al lui Mihalache - La o întrunire în Argeș, de la Pitești, după ce discutase 2 ceasuri cu Mihalache fel și fel de lucruri

125 Călinescu pleacă și la întrevedere
preconizează sistemul dictatorial – ce
îi complăcea lui Carol – decât fapt că
indignat înlăturarea pe Mihalache, mai
din „prefață" și un fel, nu la [illegible]
scris. Aceasta se petrecuse înainte
de oferta Regelui pentru guvernul
Mihalache Vaida – Mihalache era ferm
hotărât că dacă va forma guvernul
nici nu-l ia pe Călinescu în guvern.
Călinescu, om inteligent, a înțeles că
în partid drumurile lui sunt barate
și a trecut în tabăra contrară.

Ghelmegeanu a fost cea mai
ușor căci nu avea nici un scrupul
de conștiință și a trecut la Carol
doar zile înainte de [illegible]
Ralea, [illegible] plimbându-se cu Ilie [illegible] prin fața
palatului, din [illegible] și [illegible]
nu mai [illegible] pe rege, ca apoi să
treacă la [illegible] și la [illegible] –
Iar profesorul Andrei un bărbat tem-
perat, a trecut mai [illegible] din
slăbiciune și lipsă de statornicie –
[illegible]. Madgearu îl invită pe Andrei
să vie la București, căci proiecta să scoată
o revistă împreună cu Andrei –

M Popa

126 Andrei povestește discuția toată după masa planul pentru revistă - și Madgearu îl profețește ca a doua zi să vie la dejun la el, pentruca să definitiveze proiectul. Seara Călinescu- Ghelmegeanu. Ralea - îl invită pe Andrei să ia masa împreună - Rezultatul a fost că a doua zi în loc să meargă la dejun la Madgearu își întrerupe prânzul și depune jurământul ca ministru al instrucțiunii publice - Aceasta este trista poveste ale celor 4 comparși - Ori cine are dreptul ca atare nu-i mai convine partidul, ideologia, persoanele etc. își dă dimisia în mod onorabil, este dreptul fiecăruia. Dar fără nici un sentiment să-ți vinzi calitatea ta de membru al delegației permanente, pentru un portofoliu ministerial și să accepți o ideologie ca o concepție politică diametral opusă, este apanajul oamenilor aleși -

Nu mult după toate peripețiile acestea. Patriarhul Miron a cărui intimitate era foarte mult carlistă. plus

M Popa

124 pleacă într-un concediu de odihnă la
Nizza — Unde și moare în scurtă
vreme. La București Regele și-a găsit
înlocuitorul fără multă bătaie de cap —
om inteligent, activ, dar fără scrupule și
supus fără rezerve ordinelor regale —
Călinescu ajunge președinte de consiliu —
Și iarăși România avea un calvar
greu. Regele proiectează să facă două
vizite oficiale în străinătate una la
Londra alta la Paris — Ministru de externe
era Gafencu, care și el își avea ști-
mul de explicații. „Toată viața mi-am
pregătit pentru asta —" Aceste două
vizite sunt dovada, că Regele care
voia să pună pe toate cărțile, nu-și —
dădea bine seama de realitate —
La Londra pleacă cu o escortă întreagă —
a luat cu el pînă și pe feciorii care
aveau să servească la mesele date
de el. A fost bine primit, căci
afară de lovitura de stat nu bănuia
nimenea că își va schimba și politica
externă. La Londra zaci se
întâmplat și un lucru neplăcut —
cări-le mare pe care o obloba Carol

[illegible]

128 la Legație. A dispărut o brățară, pe
care Legația a trebuit să o restitue în
numele statului român. La Paris a
fost primit și acolo, mai rece din cauza
lui Titulescu, dar Thiery, ambasadorul
francez dela București, care avea de soție
pe fata unui Rotschild, și care fiind
foarte bună prietenă cu Elena Lupescu
nu a putut fi schimbat dela Bucu-
rești - cu toate că Ministrul de
Externe francez, dorea această schimbare,
dar în urma intervenției personale a
lui Carol, nu s-a mai făcut, și-a
dat, lui Thiery, toată silința să fie
primit bine.

Dela Londra și Paris unde
și-a primit câteva discursuri de re-
cunoștință, pentru cele înfăptuite
în urma războiului din 1914-18.
Carol ros de ambiție să-și vadă
visul în oase și carne idealul
s-a dus la Berchtesgaden la
Hitler. Carol pare că venise destul
de mulțumit de această escapadă.
In tabăra legionară se răspândise

M Pipini

129 vestea că Hitler a cerut lui Carol
să fie mai indulgent cu legionarii, dar
Palat se spunea că Hitler i-a spus
lui Carol că nu-l interesează această
politică și să facă ce va crede el cu ea.
Astfel sosește Carol la București - întâmpi-
nat la gară de Călinescu și guvern. Se
spune că primul ministru a raportat
despre teroarea legionară care continuă.
Iar câteva zile mai târziu urmează
fiorosul asasinat în care Codreanu. Nica-
dorii, asasinii lui Stelescu au fost
sugrumați cu zbilțuri. Astfel se
încheie acest capitol. Cine a născocit
acest mijloc groaznic de a suprima
oameni? Nu știu.

Urmează guvernarea lui Călinescu,
urmărit de ideea răzbunării încă 8-9
luni. Când Călinescu în 1939 este
asasinat, cele ce urmează cu asasinarea
în masă nu le mai amintesc detaliat.

În politica internă Carol după
ce își schimbase frontul, schimbă
frontul - Madgearu, Clemența, Ho-
Lazăr, Rădulescu sunt închiși la
mănăstirea Bistrița. Persecutările
urmează împotriva celor care își exprimă

[illegible signature]

138. tinerea de haosul care se produse și se
produce. Tot atunci Carol plictisit de
Front și voind să dea o organizație
mai nouă, inventează ideea un partidul
națiunei, în frunte cu un stat major
ca la armată și cu șeful statului
major, închipuindu-și că președinte
al partidului este chiar el. Iată pe Regele
coborât la rolul de președinte al partidului
ceea ce se descifra, că începutul crepuscu-
lului zeilor — Șef al statului
major era bine înțeles favoritul de
inimă Urdăreanu. O nouă și sărbătoare
tragi-comedie.

In 1938 se petrec evenimentele
în politica externă. Anschluss-ul Austriei.
apoi lupta cu Ceho-Slovacia pentru Sudeți.
în sfârșit cedarea dela München —
Englezii îngroziți, nu mai puțin Fran-
cezii pentru avântul mare pe care îl lua
Hitler în prepararea războiului —
La noi Carol face curte nemților
și încearcă să se împace cum zice
el cu generația tânără, adică legionarii
după asasinarea lui Codreanu, mulți
legionari să refugiară în Germania

[signature]

131 După asasinarea lui Călinescu, și mai mulți - pleacă cu ajutor german - la interne era Ghelmegeanu - a căzut asupra lui sarcina de a căuta o destindere - Se trimite persoane în Germania, pentru a invita pe unii din refugiați să vie acasă - N-a fost o pedeapsă pentru ei ca să intre în slujba lui Carol, care asasinase pe șeful lor și care, asasinase sute de legionari - lăsându-i zile întregi neîngropați pe marginile capitalelor de județe - au primit și înainte Horea Sima, care, după cum spun legionarii singuri se proclamase șef al lor, intră în guvern -

La guvern după Călinescu vine gen. Argeșeanu pentru câteva zile, apoi Argetoianu o săptămână, Tătărescu și în sfârșit Gigurtu -

Carol ca să-și joace o festă lui Mihalache - îl cheamă în audiență și îi face următoarea propunere - Tată Mihalache eu mi-am creiat un principiu; ca să nu discut politică decât cu consilierii regali și cu miniștrii - aș vrea în fața marilor evenimente care se petrec să discut politică și cu Dumneata, să mai aud și alte păreri

[illegible]

pentru aceasta trebue să primești – ca
și consilier regal va fi mai bine pentru toți
Pentru asta știi nu trebue să te încurci
nici în front, nici să depui jurământ
pentru senat, nici să părăsești partidul –
totul rămâne pe loc, atâta doar că trebue
să îmbraci uniforma de consilier. care
nu este a frontului. nu ți-o cere
nici o concesiune – nu-ți cer răspuns imediat
dar hotărăște repede –

Mihalache aleargă dela audiență la
Lupu, care îl sfătuește să primească –

Vine apoi la mine, și mai cu
s-am găsit că sub aceste condițiuni ar
fi cam infamant pentru Mihalache –
Mă roagă să plecăm imediat împreună
la Cluj la Maniu și să-l informăm și
să-i cerem avizul – din Cluj Mihalache, face
un mic raport lui Maniu despre
audiența, îi comunică și cere sfat –
eu i-am arătat lui Maniu că nu
cred că ar fi o greșeală, ba mai –
mult, căci-dacă Regele nu se ține
de cuvânt, are întotdeauna posibili-
tatea să-și dea demisia cu răsunet.
Maniu răspunde: Dacă mi-ar
cere mie, după cum mi-a cerut sfat
eu și-aș primi, cred că este doar

M. Popp

un pinctul de al lui Carol, urmărind
ceva. Dar dacă nu-ți pune nici o
condiții ca să renunți la ceva, decât
ca să îmbraci uniforma care amintește
a frontului, din punct de vedere
principial al partidului nu se poate
obiecta nimic. „Fă cum vrei" repet
eu nu aș primi."

Sosim la București. Mihalache trimite
vorba că primește, acum vine bomba-
na: trec 15 minute, și cine se prezintă la
Mihalache cu viteza de 100 de km —
Croitorul. Îi ia măsura și în
24 de ceasuri uniforma a fost gata, iar
Mihalache, noaptea se prezintă în
audiență la Rege. Totul era pregătit.
Mihalache depune jurământul de Consilier
Regele nu mai deschide vorba despre
politică și audiența de recepție a
fost terminată.

Imediat ce a venit Mihalache
dela audiență, s-a exprimat foarte bănuita
de procedură. dar se mai adăugă -
că demisia Mihalache va fi suspend-
Trece o săptămână, două, trei. dela
palat nici un semn, și deodată

M. Popovici

134 o nouă bombă – desființarea
frontului și înființarea partidului
națiunii – Acum era clar, că regele
a fost atât, decât acela de a desființa
politică cu Mihalache – Furios Mihalache
de această parodie – își dă demisia
pe care Regele i-o primește fără nici
o rezistență – aceasta a fost noua
bufoneria regală – Cum lucrurile
mergeau tot mai val-vârtej fără
nici o protestă, o seamă de foști
miniștri din diferite partide au
cerut o audiență colectivă – Regele
a aprobat-o imediat și a dispus ca
toți să vie la palat la ora 11, așa
cum sunt îmbrăcați, fără nici o
ceremonie și protocol, cu ordin în coloana
de stradă ~~[illegible]~~ pe calea Victoriei acum
am fost chemat – Eram 11 inși; pe coridor
ne-am găsit la reprezentanță – Primul
Brătianu cu cel mai bătrân, arată
greșelile care se fac – apoi Maniu
înlocuire discursul de 1/2 oră a fost
foarte instructiv – Regele ne-a
dat mâna cu primarul – după el

M. Popa

135 declară că nu mai vrea să lucreze cu bătrânii, că el se împrietent cu generația tânără (adică legionarii). Vrea să fie foarte optimist, dar a fost foarte ridicol. Iuliu un compliment din cap la toți și audiența s-a terminat. Interesant este că de câte ori Regele, răspundea lui Maniu pentru vreo felicitare pe care Maniu o semna „președinte al partidului Național Țărănesc" cu toate că partidul era desființat. Regele răspundea – „dlui Maniu, președintele partidului Național Țărănesc" –

<u>Intrebare</u> Care au fost elementele din conducerea partidului? Schema de organizare a partidului.

<u>Răspuns</u> In expunerea lungă pe care am făcut-o am arătat toate elementele de conducere ale partidului. Le repet. In frunte cu autoritatea indiscutabilă în toate, era <u>Iuliu Maniu</u>. A stat toată viața în slujba neamului. De tânăr a fost considerat ca șef al tineretului, conducând și îndrumând tineretul, apoi ca personalitate complet

136 în comitetul național, unde țară să fie
alt inspiră și conduce. În Ungaria prese-
denții de partid erau oameni cu autoritate
mare, dar țară a fi și îndrumătorii parti-
dului. Partidul liberal maghiar avea ca
președinte pe baronul Podmaniczky, politicește
însă, partidul era condus de liderul partidului
Tisza, Andrassy. Cei ajung (?) șeii președinți.
Așa și Maniu. După Dr Ioan Rațiu, el
conduce partidul, președinte era G. P. de Băsești.
la Alba Iulia Gh. Pop ales președinte din
după moartea lui în 1919 Maniu ales
președinte. Maniu avea experiență politică
bogată, era unul dintre cei mai buni avo-
cați și jurist ai Ardealului. Cunoștea
perfect tot mecanismul statal. Această compe-
tință și-o menținut-o întotdeauna. Așa
că îndrumătorul principal al partidului
a fost indiscutabil el. Ca astfel de
președinte nu avea nevoie de sugestii.
Subsemnatul își amintește când, supărat
pe unele dispoziții ale lui, i-a făcut observare
că se lasă influențat de camarila lui, la
ceea ce el a răspuns furios: „Să știi că
încă nu s-a născut omul care să mă
influențeze pe mine". Avea o încredere
oarbă în instinctul său politic și în
judecata lui politică. Astfel Maniu era
născut șef. Al doilea era Vice-
președintele partidului și președintele vechi-
lui Regat, Ion Mihalache, om ieșit
de atâtea ori că fire curată didactică —
stăpânit de o judecată sistematică și logică

Ion Popa

îi plăcea să examineze și să rezolve întotdeauna problemele de organizare și de program - activ, ambițios dar loial - Nu exista nici o problemă ca Mihalache să-și spue cuvântul său - Al treilea, era în drept cuvânt, benzina și motorul partidului domnul Virgil Madgearu. El în calitatea lui de secretar general, era șeful organizării. Foarte activ. Toate treceau prin resortul intelectual al acestui leader incontestabil. Pasionat, vindicativ, polemist cu discursul întotdeauna pregătit. Madgearu dispunea ca profesor de economia națională, de finanțe și de comunicații de o erudiție foarte vastă, serios documentată. Astfel toate firele politicii și de conducere ale partidului se concentrau în mâinile sale, ba îi făcea chiar plăcere să fie omniprezent. Mai puțin activ din punct de vedere al organizației interne, era al doilea vice-președinte și președinte al Ardealului Dr Alexandru Vaida-Voevod. Nu se poate nega că Vaida era un luptător de mâna întâia un executant excelent al ordinelor primite. Chiar el o recunoștea. Și îmi dădea sfaturi de prieten: Dacă ești la un impas, în cea, iatate

după Maniu. El are un simț politic
mai pronunțat decât noi. Comparația dese-
iubită era șahul, el însuși șahist,
nu prea mare, dar pasionat. Maniu
zicea că la șah unul vede o mișcare
înainte, altul, două, altul zece, el
vede dela început tot jocul până la
sfârșit. Iată după el – Eu [Vaida]
am simț bun de conducător, îmi
lipsește răbdarea, pasiunile se precipită
în mine, de aceea liniștea-mi vine
rău, căci îmi dau seama că sunt
un bun executant ținut în frâu altfel
toate se răstoarnă. Așa a și fost.
Când a pornit razna a dat în gropi.
<u>Secretarul general</u> care era mai înainte
un titlu, subsemnatul, făcând parte
din birou, este evident că îmi plăcea
să mă ocup și eu de ele, și fiind
un iubitor de carte și citind, tot
puteam să-mi dau părerea. Cunoscând
soluții moderne din alte state și
împrejurări ~~[illegible]~~ identice – el mai
venit ulterior și după, dar are deja
bolnav, eu am trăit în raporturi bune
cu el, până la moartea lui, am fost
cum era normal și loial și la
înmormântarea lui.

Acestea au fost multe-[illegible]

M. Popovici

139 din fruntea partidului - Dar era un
spus totuşi elementul cel mai logic
era fără îndoială Iuliu Maniu şi era
supunerea la toţi voinţei lui - Era
cam greu ca printre aceştia să mai
străbată şi alte elemente - El forma
biroul despre care am vorbit la organi-
zare - Era apoi delegaţiunea permanentă
compusă din 15 însă membrii ei erau
din Basarabia Pantelimon Halippa, preşedintele
regionalei, din Bucovina Sauciuc Săveanu
din Ardeal Ghiţă Pop, Aurel Dobrescu,
Sever Bocu din Vechiul Regat, Căpă-
ţâneanu, prof. Costăchescu dela Iaşi, Baden
în calitate de director al jurnalului ofi-
cial „Dreptatea" preşedintele Cercului de
studii, preşedinta secţiei feminine, gen.
Negrescu, gh. Tase - Urmează comitetul
central cu toţi preşedinţii judeţelor cu
foştii miniştrii şi subsecretari de stat, cu
actualii deputaţi şi senatori. In schema
de organizare a partidului, urmează
organizaţiile Regionale, V Regat, Ardealul
Basarabia, Bucovina - Cu acelaşi aparat
ca centru dar Regional, funcţiona
lor, mai mult de formă -
Apoi schema se completează cu
organizaţiile judeţene, despre care am

[illegible]

vorbit – şi la urmă organizaţiile locale –

Deasupra era apoi singurul despre a cărui rost am vorbit –

Ca să completez schema, reamintesc şi organizaţiile laterale ale partidului despre care am vorbit în larg. Secţia femenină, secţia muncitorească şi secţia tineretului. In sfârşit, Cercul de studii, central şi unitar cu secţiile lui, singurul care a funcţionat

Am repetat, ca să evidenţiez mai mult că toată puterea ideologică şi practică a partidului, stătea integral în mâinile celor din fruntea partidului, care a fost în realitate autoritatea indiscutabilă, a ideologiei şi disciplinei, de partid –

Acum voi trece scurt în revistă fazele prin care a trecut această schemă –

La 1940 este ucis mişeleşte Madgearu. – Locul lui a fost ocupat, de un ziarist de prima mână Ghiţă Pop – alături de Ghiţă Pop – au fost aleşi şi o serie de adjuncţi. Nu erau membri ai delegaţiei permanente, din ti-Klub, aceştia, ci erau numiţi

141. la ședințe numai când li se cereau anumite explicații, întrucât erau ajutoarele secretarului general. Astfel de adjuncți fără atribuții precise, erau ~~Hulubei~~ și Dr. V. Solomon. — După formarea guvernului Rădescu, Secretarul general, V. Solomon și-au dat dimisia căci erau miniștri — a fost ales secretar general Nicolae St. Pascu și Penescu, iar adjuncți. Casier a fost ales prof. Veniamin - St. Mihăilescu și adjunct la ~~casa~~ casierie Emil Ghilezan. — Tot fără a fi membrii ai delegației permanente și fără a avea vot deliberativ.

Cu această organizație s-a rămas până către sfârșit, când prin cooptare, deoarece nu s-a putut face alegeri, s-a completat delegația permanentă dela 15 la 33 de membrii. Dar precipitându-se evenimentele aproape că n-a mai funcționat. — Aceasta este răspunsul și schema cerută, așa a fost în momentul când partidul a fost desființat. —

M. Popovici

142-4
143-

Intrebare

Cine au fost principalii organizatori şi ideologi ai partidului până la 1944 şi după această dată

154

Răspuns

După cum am arătat mai sus principalii organizatori şi ideologi ai partidului, au fost aceia cari au condus partidul.

In frunte era Maniu cu o ideologie naţională şi democrată în calitate de continuator al tradiţiei cristalizate în partid.

Ideologul principal al ţărănismului a fost, fără îndoială Ion Mihalache cu toată moştenirea lui de sânge într'o ţară de nesiobagii. Această ideologie şi-a găsit expresia în acvista lui Mihalache timp de 30 de ani. Ideologia aceasta grefată pe democraţia şi naţionalismul lui Maniu au dat înfăţişarea ideologică a partidului Naţional Ţărănesc.

Al treilea care a făcut o sinteză a acestor ideologii, prin vorbiri, conferinţe, scris, articole, cărţi a fost profesorul Virgil Madgearu. Ei au fost

[signature]

Romelia, altă colaborare constructoare
nu mai există din ce se trăit până la
sfârșit. Vezi și discursurile sau poate
bine conferințele lui Madgearu la
institutul social al profesorului Gusti
care, a dat o sociologie rustică
monografică, țărănească, și profesorul
și filosoful Motru care a și scris o
carte despre țărănism, sau Bogdan
Duică, care încă contribue la
cimentarea ideei țărănești printr-o carte.

Vaida nu a contribuit cu
nimic și el considera ideologia
ca o idiotologie (expresia lui)
Subsemnatul printr-o conferință
la institutul social, încearcă să
explic aplicând ideea ~~interdependenței~~ solidaritate
sociale a lui Bouglé și Durkheim,
dar fără mult succes.
Așa că aici trebuiesc găsite principiile
ideologice și organizatorice ale partidului,
după cum am arătat mai sus în
mod detaliat.

Întrebare Care au fost metodele
de muncă în interiorul partidului?

Răspuns Metodele erau cele mai

M Popa

145 democrației. Totul se punea în discuție publică, fie în birou, delegație permanentă sau comitet de direcție. Principiul ca minoritatea să se supună majorității era perfect respectat. Majoritatea hotăra. Totul se petrecea la lumina zilei, nu exista clandestinitate sau secret, și părerea fiecăruia era ascultată, respectată și în caz de nevoie combătută. Metoda lui Marin era ca toate hotărârile să se ia în unanimitate. Ori ce problemă și cât de grea era lăsată la judecata și priceperea politică a fiecărui membru. Nici odată Marin nu-și spunea părerea înainte, el era întotdeauna cel din urmă. Adesea subsemnatul împreună cu Vioda [?], când era o problemă mai grea mergeam la Marin și-l întrebam care este soluția lui, vrem să te ajutăm. Nu-i nevoie, fiecare să-și spue părerea cum crede el că este mai bine. El ca președinte, după ce punea problema, provoca pe fiecare să spue, fără rezerve tot ce crede. Astfel cei 20-25 de membrii trebuiau să-și ia oboseala să gândească și să motiveze părerea. Toți fără deosebire. Bine înțeles că se debitau o mulțime de răspunsuri, unele bune, altele mai slabe, altele nu prea serioase. El lua act de toate părerile, lumea prezentă cu cât trecea timpul și se

M Popa [?]

156

146 prelungea la ceasuri întregi - toate părerile
aștepta cu nerăbdare părerea președintelui -
la sfârșit Maniu făcea o recapitulare a
diverselor opinii, care mai de care mai
variate - pentru la sfârșit să tragă
concluziile, să facă o sinteză a celor
discutate și în cadrul acesta să-și expună
și opinia sa - Era ca o magie. Părerea
lui era aproape întotdeauna primită în
mod unanim - Aceasta nu însemna că
Maniu, nu știa dela începutul discuției
ce voește, nici că opinia lui era dinainte
ad hoc. ci foarte logic combinată - Toată
lumea avea credința că a colaborat la
hotărâre. Și unanimitatea să ia chiar
cu entuziasm - Aceasta era metoda lui
Maniu pentru toate problemele - Un
tot cum era Vaida, care era un polemist
furibund - Mihalache se apropia de Maniu,
dar lui Mihalache îi plăcea să-și sta-
bilească părerea chiar dela început, să-și
simplifice discuțiile cum zicea el -
Dar nici o metodă nu da satisfacție
ca cea a lui Maniu -
pe care o slăbea metoda lui Maniu
Elimina ori ce patimă, ori ce
bârfeli, ori ce resentimente personale, astfel
că ședințele conduse de el, cu toate că
durau multe ceasuri, după cum zicea
contribuiau la crearea unei armonii
interioare - In afară de această latură
care era de domeniu psichologic, Maniu
ca și ceilalți, avea respectul strict
al formelor statutelor și regulamentelor

M. Popa

~~810~~ ~~499~~ 158 158

147 Proectele de statute, regulament, program, precum
şi proectele mai importante cu diverse reforme
erau date în prealabil pentru studiere unei
comisii, alcătuită din specialiştii partidului
cari nu trebuiau să fie nici membrii ai
delegaţiei permanente sau a comitetului central.
Abea după ce proectele erau puse la punct de
comisii, Maniu dădea câte un exemplar mem-
brilor biroului, cari aveau să-şi comunice obser-
vaţiile, apoi treceau din nou la comisie
unde primeau forma aproape definitivă. Se
împărţeau membrilor delegaţiei permanente
şi se puneau în discuţie, în şedinţă. Toate
acestea se făceau sub controlul foarte precis al
lui Maniu. Toate sugestiile se supuneau
unui control serios, şi astfel se dădea forma
definitivă. Metoda era cam greoaie şi nu
prea expeditivă dar dădea rezultate excelente.
Erau bine înţeles şi cazuri de urgenţă unde
proectele erau trecute cu mare viteză, expe-
ditiv şi repede. Toate proectele îşi pri-
meau forma definitivă fie din mâna lui
Maniu, fie a lui Mihalache. Mai ales Mihala-
che ţinea ca să le studieze cu deamănuntul
să nu scape vreo abatere dela ideologia parti-
dului. Curios că Mihalache, cu toată
pregătirea mai redusă, ca şcoală, era un
teoretician perfect. – Şi pentru alegerile
din birou, delegaţie permanentă, în sfârşit
pentru toate alegerile, se respecta o formă
adusă din Ardeal – era în obişnuit unor
dela 48 şi în toate societăţile. Se alegea
un comitet, foarte mic, 3-5 membrii –
care se şi numea comitet de candidare
ales din toate nuanţele partidului. Comitetul
de candidare – mai

M Popa

148 comitetul oficial, propunea constituanta. 500 241

pe baza căreia se făceau alegerile, se considera
mai democratică, decât dacă se întrunea 159
constituanta în baza oficialității — Astfel
metodele de lucru începeau să dispară
dictaturile de pornire personale și se începea
a se adopta metode democratice, fără
urmă de vreo dictatură —

Toată organizarea și executarea
hotărârilor centrului cădea în sarcina
secretarului general, care trebuia să fie
motorul întregii organizări. - Hotărârile
comitetului central se transmiteau
prin secretariat organizațiilor județene -
Ele însăși colaborau, căci președinții
acestor organizațiuni județene erau membrii
de drept ai comitetului de direcție - din
arătat la organizare, detaliat toată funcționa-
rea unitară a partidului. - În schema
prezentată, arătam cum dispozițiile centrului
luate de Birou, delegația permanentă sau
comitetul de direcție, treceau prin toate
instanțele de execuție, până la comună -
Totul se petrecea sub comanda secreta-
rului general, care era în primul rând
răspunzător pentru executarea hotărârilor
și bunul funcționare a întregului
aparat al organizației de partid —
După statute, hotărârile trebuiau
trimise, întâi organizațiilor regionale.

M. Popa

aceştia de rândul lor, le trimiteau organizaţiilor judeţene care le executau în judeţ prin organizaţiile locale. Aşa ar fi trebuit să fie în mod legal. Dar pentru ca să nu se piardă vremea şi să nu se piardă nici energia dar nici controlul, mai ales pe vremea unui om atât de dinamic ca Virgil Madgearu. Secretariatul general trimitea ordinele, direct şefilor de judeţe, făcându-i răspunzători de executare cerând un raport de executare, şi numai concomitent cu această măsură, se aducea şi la cunoştinţa organizaţiilor regionale ordinele şi dispoziţiile trimise direct judeţelor. A fost o măsură foarte energică şi bună şi nimeni nu se plângea că măsura ar fi abuzivă. Ba erau bine bucuroşi cei dela organizaţiile regionale că li se uşura în mod simţitor sarcina de organ executiv. Un dicton spune că omul sfinţeşte locul şi în cazul de faţă, aşa era. Virgil Madgearu avea o autoritate indiscutabilă şi nimeni nu se plângea de severitatea lui executivă.

<u>Intrebare</u> In activitatea dumitale politică ce sprijin ai primit dela partid, înainte şi după 23 August 1944 pe plan intern răt şi extern.

<u>Răspuns</u> Activitatea mea politică

M Popovici

150 începe foarte de timpuriu, în urma
faptului că fiecare român era considerat ca născut
membru al partidului - și se crea astfel românilor
mai răsăriți o atitudine francă. Astfel
atitudinea mea politică începe încă în 1881
ca elev la liceul dela Brașov, pe vremea
procesului memorandului - cu demonstrații
tinerești și atitudine de credință față de
comitetul național, care tocmai atunci este
condamnat la 150 de ani de pușcărie -
Era atitudinea dârză a robului care nu
vrea să aibă nimic comun cu tiranul -
Îmi amintesc cum în 1892 - pe vremea
persecuției mai ales al tricolorului în
noaptea de 3/15 Mai, data adunării din
1848 pe câmpul libertății la Blaj, am
împletit o coroană de stejar, am
împodobit coroana cu o panglică lată
tricolor și noaptea pe la unu am
sărit peste zid în cimitirul din
Groaveri și am arborat coroana cu
tricolor pe mormântul lui Andrei -
Mureșan - A doua zi fâlfâiau culorile
poliția în picioare, cercetări, anchete
dar n-a putut descoperi pe făptuitori -
Urmează, studiile la universitatea
dela Viena - România Jună, la Viena
x atunci în fruntea mișcării studențești
era Alexandru Vaida - Se începe
activitatea jurnalistică, de întruniri, cu

M Popa

151 devin repede un colaborator activ – după ~~503~~ 162
convențiunile noastre cu ~~...~~ Slovacii și
cu Sârbii – O nouă antantă timpurie –
Persecuții – bătăi, duele, discursuri etc –
relații cu studenții dela toate universitățile
din Ungaria – Aceste eliminări, aici
solidarizări – Numirea ca tot mai
mult în frunte – Demonstrații la
Putna, la mormântul lui ~~...~~ Ștefan
cel mare – Scrisoare adresată –
ministrului președinte generalul, baron
de Fehérváry – fiind a dat un ucaz
cu amenințarea că va elimina, dela
toate universitățile din Ungaria, pe acei
cari vor îndrăzni să participe la co-
memorarea de 400 de ani dela moartea
lui Ștefan cel Mare – Scrisoarea
a fost refuzată, publicarea ei în jurnale –
discursul meu dela Putna etc –
Apoi la 1905 reintrare în activitate –
particip cu echipe la alegeri, scandal
și apoi un lanț neîntrerupt de
activitate totdeauna, în frunte, alături
de Vaida și Maniu până la 1916 –
din păcat acest foarte scurt rezumat
ca să se vadă, că numele meu, și activi-
tatea mea, erau cunoscute și individualită-

M Popi

152 504 163 163

încă înainte de 1916 - Apoi, în armata
română activ, luptând contra ofițerilor
colaboratori, ba chiar secretar al Corpului
Voluntarilor Români. Raporturi [strânse
cu Franța, Anglia, Italia, apoi America -
Legături cu frații de dincolo de Carpați -
Trimis la 1 Dec. 1918 la Alba Iulia de
Brătianu - Rezultatul acestei activități a
fost că, acțiunea mea a fost recunoscută -
La Alba Iulia am fost ales secretar al
marelui sfat, pentru ca în August
la propunerea, episcopului de Caransebeș
Miron Cristea să fiu ales în consiliul
dirigent ca șef de resort la industrie
și comerț - Fără îndoială, că această
promovare a mea, de recunoștință a
activității mele de până atunci a fost un
sprijin politic de prima ordine -
La constituirea primului guvern unitar
la 1919, am fost ministru lucrărilor
publice - Activitatea mea se extinde și
după căderea acelui guvern - până la
1928 - Devin activ în biroul partidului
războiul contra lui Brătianu aflu în
mine un adversar declarat și rezultatul este
că am fost trimis în cameră de toate
zece legislaturile cari s-au urmat una
după alta. Fără îndoială că cei doi cari

M Popovici

113 mă puteam mai mult, iar prietenia con-
era un sprijin prețios era Maniu și Vaida -
După [illegible] și alături de aceștia și
Mihalache - Acest sprijin merge înainte 164
și în guvernul Știrbey. O colabora-
alegerea comunistului meu Tătărescu - După 164
venirea lui Carol se continuă, am evitat
continuitatea activității mele și la Finanțe și
la Justiție, astfel că era natural ca
partidul său dea tot concursul -
lucru care se continuase și sub Antonescu
luptând precis contra nemților și -
apărând pe Românii batjocoriți în
persecutați din ținuturile cedate -
Atitudinea mea la consiliul de coroană
a fost clară și precisă - și credința
în victoria finală și mai neturburată -
Am colaborat pentru 23 August, ca-
am detaliu, cele ce voi explica mai amă-
nunțit, este în scris și aparatul de
recepțiune și transmisiune, a fost
adus prin mine, și după ce a stat
mai mult la mine, l-am predat
lui Aurel [illegible], care opera -
comunicarea nemților cu precizie, dar
cu atât mai mult atașamentul meu
mai; ceea ce mi-a fost un sprijin
prețios - astfel că pe plan intern
sprijinul partidului său Maniu
a fost indiscutabil - [illegible]

185 ~~~~ ~~506~~ 165

154. Pe plan internațional politica era
mânuită de Maniu. Noi nu eram decât
colaboratorii lui. El a făcut toate
actele pe plan internațional și noi
nu eram, decât adăpostiți la umbra
lui lucrând întru realizarea țelurilor
pe cari și le-a propus. Detaliile și peri-
pețiile foarte bogate și instructive, le
voi descrie precis, pentru a se aprecia
toată munca depusă, toată osteneala,
liniștea și sănătatea spulberate —
Acesta este răspunsul pe care l-am
dat la întrebarea pusă. Mai ales în
materie de politică externă, Maniu mono-
poliza, cu drept cuvânt, toată acțiunea.
Nu au mai existat acțiuni separate, pentru
ca să nu se ajungă la contraziceri cu
părerile șefului. El era autoritatea întreagă.
Și era foarte gelos, pe poziția lui, [illegible]
acțiunea trebuia dusă unitar. Nici Mihalache,
nici după, și nimenea, nu putea să ia
o atitudine, care n-ar fi fost [illegible] cu
a lui Maniu. Toți se înțelegeau. [illegible]
2 Numai așa s-a putut
[illegible] Maniu.
duce acțiunile unitar, fără fisură —

M. Popovici

Cerându-mi-se a face o adiție cu completarea a persoanelor cari au activat și în Ardeal și Banat. Și cum s-au succedat – voi încerca întrucât memoria mă ajută – La <u>Brașov</u> președinte al organizației județene a fost subsemnatul chiar din 1919 – Câți-va ani mai târziu a urmat Voicu Nițescu care rămâne președinte până la excluderea din partid 1934 urmându-l – a fost ales avocatul Aron Suciu de Vaida –

La <u>Sf. Gheorghe</u> președinte era un localnic farmacistul Gergy. Pop –

La <u>Făgăraș</u>. La început cred că a fost avocatul Oct. Vass – plecat dela noi prin 1922 – a fost ales Dr. Aurel Dobrescu

La <u>Târnava Mare</u> – Intâiu Dionisie Roman – apoi Serdici –

La <u>Sibiu</u> – Ieronim Stoichita

La <u>Alba Iulia</u> Ioan Pop

La <u>Hunedoara</u> nu știu cine a fost la început – apoi Ilie Lazăr –

La <u>Târnava Mică</u> canonicul dela Blaj – Macaveiu –

La <u>Cluj</u> un avocat localnic ~~[illegible]~~ (?)

La <u>Mureș</u> toată vremea Ion Vescan fost voluntar în 1916 –

La <u>Bistrița</u> profesorul Leonida Pop.

~~La Bistrița~~ înaintea lui Victor Moldovan care a trecut ca secretar general al frontului și m-a trădat.

La. <u>Sighet</u> – Ilie Lazăr, născut acolo.

La Odorhei Dr V. Solomon

M. Popi

de Sălaj - Ioan Pop, din Sălaj -

la Satu Mare a fost subsemnatul

mulți ani, cât se certa Satu-Mare cu

Baia mare - apoi avocatul Titus Damian

de Bihor La început până prin 1926 -

un vechi ~~[illegible]~~ luptător de mare popularitate

Aurel Lazăr, ~~apoi~~ fost membru în

consiliul dirigent - apoi avocatul Roxin

Teodor

la Arad a fost permanent, vechiul luptător

și prieten al lui Maniu Iustin Marșieu

la Timișoara a fost permanent Sever Bocu

Radovan

la Severin

la Caraș a fost avocatul Iuon, după

moartea lui a fost ales Emil Ghilezan -

aceștia sunt șefii județelor din Ardeal

și Banat -

În Bucovina președinte era profesorul

de archeologie Sauciuc Săveanu -, pe șefii de

județe nu-i știu -

În Basarabia președinte Pantelimon Halippa -

știu de Moș Codreanu pe la Soroca, Bogos- Nu-i știu

În sfârșit în Vechiul regat - Pe câți-va îi știu:

pe județe -

la Olt învățătorul Căpățineanu, cola-

boratorul dela început al lui Mihalache

~~un avocat~~ [illegible] colțești locotenent (31

la Râmnicu Vâlcea avocatul Pomșit -

la Turnu Măgurele Mihalache

la Muscel Penescu Gicu Călinescu

la Argeș Polăreanu, apoi Ștefan Ion

la Dolj Ștefan Mihăilescu

la Romanați Ion Răduceanu

la Ialomița

M Popi

157 ~~509~~ ~~170~~

la Covurlui — Grosu
Liminescu

la Brăila — Lupu apoi Mălinte

la Huşi — Costăchescu

la Iaşi — Generalul Negrei

la Roman — Irimescu

la Botoşani — Mihai Răutu

la Dorohoi — Anghel

la Bacău — Dr Petrescu

la Prahova — Cezar Simionescu

la Bucureşti şi culori — Leon Mărinescu
Dr Stănculescu

la Severin — (nu ştiu -

la Bârlad — Georgescu Bârlad.

la Piatra Neamţ — Mihăescu

la Constanţa — Lăpedatu

la Baia — Hudiţă

M Popa

După asasinarea lui Călinescu, urmează o serie întreagă de peripeții. Guvernul Argetoianu, desființează organizația Socială a profesorului Gusti, unde își găsiseră în echipele de monografii adăpost, mulți în care guvernul nu avea încredere. După Argetoianu vine Tătărescu, care renunță pur și simplu la garanțiile englezești, ca să complaie pe toată linia lui Hitler. Argumentul era pueril, că n'ar putea funcționa nici odată - dacă nu avea să o piardă el. Istoria a desmințit radical această concepție de circumstanță. Vine Guvernul Gigurtu, cu Mihail Manoilescu la externe. Autorul și apărătorul corporatismului și al ideei partidului unic. Era un guvern pus în pielea germanofil, și Carol își punea toată nădejdea în el, sperând că-și va putea salva cel puțin tronul. Era politica lașității. Subsemnatul își aduce aminte cu oroare, de Carol, când acesta ia spus, imediat după Munchen „Eu iau aminte vorba lui Beneș, că dacă aveam un Rege, altele ne costa. Rău a fost". S'a văzut ulterior atitudinea lașă a lui Carol. Svonurile despre planurile lui Hitler și Mussolini, circulau cu furie, probabil alimentate de ei. Când Gigurtu președintele consiliului și Manoilescu, ministru de externe, pornesc la drum spre Berchtesgaden și spre Roma. Ce calcul a fost în capul lor, nu știu, era naiv să-și închipuiască cineva că ei sunt în stare să

schimbe mersul lucrurilor. După înapoierea
lor din această călătorie, au cerut să'l vadă
pe Maniu și și pe mine. Gigurtu a venit
la mine și a stat 3 ceasuri, pentru ca după
două zile, să vie din nou, să continue
discuția. Intr'un fel deosebit de simplist
a povestit audiența dela Berchtesgaden, în care
Hitler cerea ca România să se împace pe cale
cât amicală cu Ungaria și cu Bulgaria.
Era foarte satisfăcut că pusese tema unui
schimb de populații. Zic naiv, pentrucă în
Ungaria nu erau decât cam 50,000 de români
dar în România 1.300.000 de maghiari. Ce
schimb de populație? Maniu a stat pe punctul
de vedere ca să nu intre în nici un fel de discuție
și să nu facă nici un fel de concesiuni, căci
rezultatul poate fi catastrofal. După cele două
lungi conversații, amândoi cu Maniu am
avut impresia, că nu numai că a discutat
dar că au și acceptat o tranzacțiune, deși
susțineau că s'a vorbit decât despre schimbul
de populații. Manoilescu a și pronunțat fraza
că Maniu a fost adversarul ori cărei discuții.
Mie mi-a spus Manoilescu, „fiți bucuroși
că nu vor mai fi unguri în România.
Pe temeiul schimbului de populații, întrebat
statul major dacă putem să ne opunem.
Pentru mine schimbul de populații era o
vorbă care avea să mascheze cedarea de teritorii.
„Mai bine, veniți voi ardelenii și discutați
voi". De ce ne insultați? i-am răspuns.
Crezi că vei găsi omul care să trădeze? A ieșit

[illegible]

160

lui Valer Pop - La Roma Mussolini și-a bătut joc de ei - Iar Ciano în memoriile sale vorbește despre doi cari au fost la el și Mussolini, ce făceau o impresie ridicolă - Astfel se încheie acest capitol prealabil al schimbului de populație - Ungurii desigur în niciun caz nu părăsiră ardealul, nici românii dela ... ca totul venea dela Mare, Sălagiul etc - astfel că totul venea în cazul cel mai bun la o cedare de teritoriu. Acestea sunt unele din antecedente - Manoilescu etc chemat la Viena și pleacă secondat de Valer Pop - generalul Drăgălina și câțiva experți - Iată ce știu eu, cum s-au petrecut lucrurile în țară. ~~Nu-mi mai amintesc acum, dar~~

~~și la ora 6 ...~~

M. Popa

M. Popa

173 - pagini

171

~~172~~ ~~173~~

PREZENTUL DOSAR CONTINE
UN NUMAR DE 171. . . . . . FILE
Ziua 21. . . . . Luna . X. 1969

cpt. [signature]

Prezentul dosar conține un număr de 171 file și a fost verificat de Marcu Doina astăzi, 19.05.2003.

[signature]